

ÁLLAMTUDOMÁNYI

MŰHELYTANULMÁNYOK

2017. évi 1. szám

Rixer Ádám

**Az állam és a vallási közösségek
kapcsolata a mai Magyarországon.**

**A vallási közösségek nyilvántartása és pénzügyei a
jogi szabályozás tükrében.**

Nemzeti Közszolgálati Egyetem · National University of Public Service
Budapest

ISSN 2498-5627
www.allamtudomany.hu

Az állam és a vallási közösségek kapcsolata a mai Magyarországon.

A vallási közösségek nyilvántartása és pénzügyei a jogi szabályozás tükrében.

I. Vallási közösségek nyilvántartása a mai Magyarországon

1. Bevezetés

E tanulmány első részében a vallási közösségek nyilvántartásának kérdéseivel foglalkozunk, ide értve a nyilvántartások tartalmára, nyilvántartásba-vételre, a nyilvántartásokban szereplő adatok módosítására, a nyilvántartásokból való törlésre, illetve a közérdeklődésre számot tartó adatok hozzáférhetőségének biztosítására vonatkozó rendelkezéseket. Néhány előkérdés (elhatárolási kérdés) tisztázása, illetve a nemzetközi modellek vázlatos áttekintése után részletesebben is bemutatásra kerül a két alaptípus, az Országgyűlés által elismert egyház (bevett egyház) és a vallási tevékenységet végző szervezet (egyesület).

E fejezet nem kíván részletesen foglalkozni:

a) a vallási tevékenységek lehetséges – elvi – keretétől szolgáló egyéb, jogban rögzített szervezeti formákkal, így aa) az alapítvánnyal és ab) a civil társasággal.

Ad aa) Noha az elmúlt évtizedekben Magyarországon is ismert, a szakirodalom által dokumentált jelenség, hogy egyes vallási csoportok – például helyi iszlám közösségek, az istentiszteleti helyek fenntartását elősegítendő – *az egyházkénti vagy egyesületkénti működés helyett* az alapítványi formát választották, e jelenség elszigetelt. Fontos kiemelnünk, hogy Magyarországon az elmúlt két és fél évtizedben is számos egyház, illetve vallási jellegű egyesület mellett jött létre alapítvány, tipikusan egészségügyi, szociális, karitatív, oktatási, sportcélú tevékenységek ellátására. E munka azonban nem tekinti feladatának az egyházi, egyesületi alapítású és fenntartású intézmények nyilvántartásba vételével kapcsolatos tudnivalók rögzítését.

Ad ab) A vallási tevékenységek gyakorlati keretétől nem csupán a hatályos jogban rögzített formák szolgálhatnak: alakszerűségek nélkül, informálisan szerveződő és működő csoportosulások is élhetnek a vallásgyakorlás lehetőségével. A teljesen informális mozgalmak vagy éppen időszakosan működő helyi hitéleti csoportok és a jogi személyiséggel felruházott szervezeti formák közötti sajátos átmenet lehet a civil társaság, amennyiben természetes személyek nem gazdasági érdekű közös céljaik elérése érdekében és közösségi célú tevékenységük összehangolására polgári jogi társasági szerződéssel létrehozhatnak ilyen társaságot [lásd *a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról* szóló 2011. évi CLXXV. törvény (a

¹ Tanszékvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK Közigazgatási Jogi Tanszék.

továbbiakban Ehtv.) 5/A. §-ában írottakat]. Lényeges, hogy a civil társaság jogi személyiséggel nem rendelkezik, vagyoni hozzájárulás nélkül is létrehozható, továbbá, hogy a civil társaságot alapító szerződésre a polgári jogi társasági szerződésre vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a szerződést az ügyek vitelére feljogosított tag kivételével bármely tag azonnali hatállyal, bármely okból, indokolás nélkül felmondhatja, a tag halála, illetve felmondása esetén pedig a szerződés a többi taggal mindaddig hatályban marad, amíg a tagok száma egy fölé nem csökken.

b) a közhasznú szervezetek (esetünkben egyesületek) nyilvántartásának (közhasznú jogállás nyilvántartásba-vételének) részletszabályaival;

c) az egyház, illetve egyesület alapításában résztvevők és a tagok személyes adatainak adott vallási szervezet általi belső nyilvántartásával;

d) a létesítés tartalmi kérdéseivel, feltételeivel (pl. mely feltételek fennállta esetén tekinthető egy szervezet vallási tevékenységet végzőnek, vagy melyek az egyházként történő elismerés feltételei), leginkább azokban az esetekben, amikor az alaki, eljárási és tartalmi kérdések nehezen elválaszthatóak.

A vallási szervezetek nyilvántartásba vételének lehetősége és jellege európai összehasonlításban is függvénye az olyan tényezőknek, hogy:

a) létezik-e a vallási közösségek számára valamilyen önálló szervezeti forma, avagy kizárólag az általános szabályok szerinti magánjogi szervezeti forma választására van mód;

b) van-e államegyház, illetve a vallási szervezetek rendelkeznek-e valamifajta közjogi jogalanyisággal;

c) a bejegyzési feltételek (beleértve az anyagi jogi és eljárásjogi előírásokat is) milyen jellegűek, illetve mennyire könnyen teljesíthetőek;

d) lehetséges-e, illetve szükséges-e az adott vallási szervezet önálló szervezeti egységeinek nyilvántartásba vétele;

e) a nyilvántartásba vételt végző állami szerv milyen jellegű (pl. közigazgatási vagy igazságszolgáltatási szerv);

f) a jogállás elnyerésével, illetve a nyilvántartásba-vétellel kapcsolatos jogorvoslat léte és terjedelme hogyan kerül szabályozásra.

A fenti szempontok mentén áttekintve az európai államok vonatkozó szabályait és gyakorlatát, megállapíthatjuk, hogy nem beszélhetünk a vallási szervezetek egységes „európai” modelljéről. Természetesen egyes vonatkozásokban megfigyelhetőek tipikus megoldások, illetve alternatívák.

Csiziné Dr. Schlosser Annamária kutatásai alapján megállapíthatjuk, hogy az európai országok nagyobb részének joga ismeri az egyházak, illetve vallási közösségek *sui generis* jogi kategóriáját/kategóriáit, mely/melyek általában párosul/párosulnak a nyilvántartásba

vételre kialakított külön rendszerrel is.² A bejegyzésnél többnyire vizsgálják a közösségek hitelveit, azt, hogy valóban fennáll-e a vallásos jelleg. A sajátos jogalanyiség (vagy legalábbis annak egy szintje) általában a vallási kisebbségek számára is elérhető (kivétel pl. Szlovákia), mindazonáltal a bejegyzési feltételek szigorúsága országonként igen jelentősen eltér. A létszámküszöb meghatározása gyakori, de nagyon széles értékek között ingadozó, s több állam alkalmazza a várakozási idő előírását is. Egyes államokban a közösségek választhatnak az általános szabályok szerinti magánjogi szervezeti formák vagy a speciális egyházi státus között, míg máshol pl. egyesületi formában nem működhetnek vallási közösségek. A vonatkozó szakirodalomban gyakran az egyházi jogállás „szintjeiről”, illetve „többszintű” rendszerekről (*tiers, two-, double-, multi-, multiple tier systems*) tesznek említést.

Az államok többsége a történelmileg és társadalmi jelenlétüket tekintve hangsúlyosabb egyházak jogalanyiségát is megkülönbözteti – kisebb-nagyobb mértékben – a többi vallási szervezetétől. Egyes esetekben az alkotmányban nevesített egyház vagy egyházak mellett (melyekre pl. külön törvények vagy megállapodások vonatkoznak, és nem kell az általános szabályok szerint nyilvántartásba vetetni magukat, stb.) a többi vallási közösségre külön szabályok vonatkoznak. Az is előfordul, hogy nem a szervezeti formát, hanem a megszerezhető egyes külön(leges) jogokat nevesíti a vonatkozó szabályozás (pl. Csehországban).

Ahol államegyház van, ott *sui generis* jogi kategória a többi közösség számára gyakran nincs (így a brit, görög, máltai jogban), és ezek csupán az egyéb jogalanyok számára is elérhető magánjogi szervezeti formák (pl. egyesületi vagy alapítvány) közül választhatnak. Olyan államokban is megfigyelhető ez, ahol az államegyházi tradícióval a közelmúltban (Írország) szakítottak, illetve a szakítás több országban együtt járt a *sui generis* kategória intézményesítésével (Finnország, Svédország). Az állam és egyház radikális elválásának igénye is eredményezheti azt, hogy az állami jog nem tételez az egyházakra külön kategóriát (Franciaország).

A nyilvántartást többnyire minisztérium vezeti (zömmel a kultusz-, az igazságügyi, esetleg a belügyi tárca) vagy más kormányzati, központi államigazgatási szerv (kormányhivatal, ügynökség, vallási tanács), néhány esetben pedig bíróság.³

2. A jogi személyek nyilvántartása

A *jogi személy* olyan szervezet, amelyet az állam – annak érdekében, hogy a szervezet a vagyoni forgalomban való fellépést is igénylő céljait elérhesse – polgári jogi (alapvetően vagyoni, kisebb mértékben személyi) alanyi jogokkal és kötelezettségekkel ruház fel. A jogalkotó mindkét esetben (bevett egyház, illetve egyesület) jogi személyiséggel ruházta fel e szervezettípusokat, s éppen a jog- illetve vagyonbiztonság, a kiszámíthatóság, transzparens és felelős működés (számonkérhetőség) érdekében az e formákban létrejövő szervezeteket nyilván is kell tartani, mégpedig az állam által szabályozott keretek között.

² Csiziné Dr. Schlosser Annamária: Az egyházak jogalanyisága. Doktori értekezés. PPKE JÁK, Budapest, 2011. 54-69.

³ Csiziné i. m. 67.

Hatályos jogunkban az egyházak (bevett egyházak), illetve egyesületek (vallási tevékenységet végző szervezetek) nyilvántartására vonatkozó, állami szervek által alkotott szabályok részben elkülönülnek egymástól, külön törvényekben (és egyéb jogszabályokban) találhatóak. Ennek egyik oka a szűken vett civiljogi jelleg az egyik oldalon (az egyesületeknél), illetve a sajátos – nevesítetten is – közjogi jogállás⁴ a másik esetben (a bevett egyháznál).

A *bevett egyházak* nyilvántartása tekintetében irányadó főbb jogszabályok az Ehtv., illetve az egyházi elismerésről és az egyházi jogi személyek jogállásának és működésének sajátos szabályairól szóló 295/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet tartalmazza.⁵ Lényeges, hogy a bevett egyház belső szabálya a jogi személyre törvényben meghatározott általános szabályoktól (lásd a Ptk. vonatkozó szabályait) eltérően határozhatja meg a bevett egyház és a belső egyházi jogi személy szervezetére és képviselőjére, törvényes működésének biztosítékaira, illetve átalakulására, egyesülésére, szétválására és jogutód nélküli megszűnésére, valamint a belső egyházi jogi személy létesítésére vonatkozó szabályokat.

Az egyesület a non-profit szféra egyik alapvető szervezettípusa. Az erőteljesen a civiljog határai között maradó, a komplexitást tudatosan kerülő Ptk. e szervezetnek döntően a polgári jogi vonatkozásait szabályozza,⁶ a gazdálkodási, törvényességi felügyeleti, a nyilvántartási, általában a közjogi vonatkozások, illetve azok részletszabályai külön törvényeket (s további jogszabályokat) igényelnek. Szűkebb témánk vonatkozásában ezek a – nyilvántartási kérdéseket rendező – törvények jelenleg az Ehtv., a 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (a továbbiakban Civil törvény), továbbá a 2011. évi CLXXXI. törvény a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról.

Maga a Ptk., a 2013. évi V. törvény meghatározza azokat a szabályokat, amelyek valamennyi általa szabályozott jogi személy típus vonatkozásában irányadó – azok nyilvántartásával összefüggő – közös szabályokat tartalmaznak. A 3:12. § (1) bekezdése értelmében a létesítendő jogi személy nyilvántartásba való bejegyzése iránti kérelmének benyújtására a jogi személy képviselőjére kijelölt személy köteles. Szintén alapvető jelentőségű, hogy „A nyilvántartásba jogot, tény vagy adatot bejegyezni jogszabályban meghatározott okirat vagy bírósági, hatósági határozat alapján lehet” [3:13. § (1) bek.]. A nyilvántartások közhiteles volta miatt vélelmezni kell továbbá, hogy a nyilvántartott jogok, tények és adatok (a továbbiakban együtt: nyilvántartott adatok) fennállnak és valóságos [(2) bek.]. További – garanciális – alapelv, hogy „A nyilvántartásba bárki betekinthez, a nyilvántartott adatról feljegyzést készíthet, valamint hiteles másolatot vagy kivonatot kérhet” [(3) bek.].

⁴ Ehtv. 11. § (1) bekezdése alapján „A bevett egyház azonos hitelveket valló természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező autonóm szervezet, amelynek ezt a *közjogi jogállást* az Országgyűlés a közösségi célok érdekében történő együttműködés céljából biztosítja.

⁵ Korábban a nyilvántartási eljárással és a nyilvántartás tartalmával kapcsolatos kérdéseket az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek, valamint a belső egyházi jogi személyek nyilvántartásáról szóló 42/2011. (XII. 31.) KIM rendelet szabályozta részletesen.

⁶ A 3:63. §-tól a 3:87. §-ig terjedő rész szól az egyesületről a hatályos Ptk.-ban.

Az új Polgári törvénykönyv a civil szervezetek, így egyesületek vonatkozásában is számos új szabályt vezetett be azzal, hogy a törvény hatálybalépésekor, vagyis 2014. március 15. napján a bírósági nyilvántartásba már bejegyzett, illetve bejegyzés alatt álló egyesületek legkésőbb 2016. március 15-ig kötelesek voltak a létesítő okiratuknak mindazon rendelkezését felülvizsgálni és szükség szerint módosítani, amelyek nem feleltek meg az új Ptk. előírásainak.

A létesítő okirat módosítását változásbejegyzési kérelemként kellett benyújtani a bírósághoz, melyhez a www.birosag.hu oldalon közzétett nyomtatvány (ÁNYK űrlap) értelemszerű kitöltésével és a megfelelő mellékletek csatolásával volt előállítható a beadvány.

3. A bevett egyházak nyilvántartása Magyarországon

A korábbi, *a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény* (a továbbiakban: Lvt.) 9. § (1) bekezdése és 12. § (1) bekezdése alapján az egyház nyilvántartásba vételéről a székhelye szerint illetékes megyei bíróság, illetőleg a Fővárosi Bíróság határozott, nemperes eljárásban. A 2012 előtti bő húsz évben az egyházak nyilvántartásba vételi eljárása teljesen formális volt, leginkább azért, mert a bíróságok a kérelmezők nyilatkozatain, illetve az általuk benyújtott dokumentumokon túl nem végeztek érdemi vizsgálatokat: sem a dokumentumok tartalmának – azaz tényállításainak – valódisága, sem pedig a szervezetek létrejöttének tényleges okai és céljai tekintetében. Azaz, amennyiben a benyújtott dokumentumok alapján felsejlett egy törvényes és legalább elemi vallási tartalmakat is rögzítő cél, úgy a nyilvántartásba vétel – az esetek döntő többségében – automatikusan megtörtént. A nyilvántartásba vétel egyes kérdéseivel kapcsolatban ezzel együtt is következetlen, bizonytalan jogalkalmazó gyakorlat alakult ki, így pl. a bejegyzést kérő szervezetek vallásos jellegével, az Lvt. 13. § (2) szerinti belső jogi személyek jogalanyiségával, vagy éppen a 22. § szerinti hivatalból történt nyilvántartásba vétellel kapcsolatban. További nehézség volt a korábbi szabályozás idején, hogy a nyilvántartásokból csak igen nehezen lehetett megállapítani a Magyar Köztársaság területén bejegyzett egyházak számát.⁷ A megyei nyilvántartások az egyházakat, azok Lvt. 13. § (3) szerinti önálló szervezeteit (szervezeti egységeit) és az egyházak szövetségeit is azonos módon, külön sorszám alatt tartalmazták, illetve a Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiuma is vezetett egy - nem minden esetben pontos, illetve aktuális - országosan összesített jegyzéket, amely a megyei nyilvántartásokon alapult, és a három jogi személy típust szintén összesítve tartalmazta.

Összefoglalva a fentebb írottakat: az alapvető konfliktushelyzet (dilemma) tehát részben az volt, hogy a jogalkalmazói gyakorlat, illetve az annak alapjául szolgáló jogszabályok szigorítására (pl. a vallási cél érdemi vizsgálata tekintetében) oly módon kellett sort keríteni, hogy az a „köz érdekében” ésszerű és jól értelmezhető elvárásokat fogalmazzon meg, másrészről pedig egyes lényeges jogok gyakorlati érvényesülését továbbra se korlátozza. Az új törvény megszületése előtt egyöntetű volt az az igény is, hogy a nyilvántartásba vételi gyakorlat egységességét biztosítani kell, s ennek részeként az országban csak egy állami szerv (bíróság vagy közigazgatási szerv) foglalkozzon ezzel a speciális szakismereteket is igénylő

⁷ Csiziné i. m. 84.

kérdéssel. Az új törvény(ek) tudatos törekvése volt, hogy az említett bizonytalanságokat megszüntetve építsék ki az új rendszert.

3.1. Egyházi elismerésre, illetve nyilvántartásba-vételre vonatkozó eljárás főbb sajátosságai

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. sarkalatos törvény (a továbbiakban: Ehtv.) nyomán kialakított új rendszer egyik legjelentősebb változása, hogy immár nem az egyházi státusz megadásáról döntő állami szerv végzi az egyházkénti nyilvántartásba-vételt. Az egyházkénti elismerésről az Országgyűlés dönt.⁸ A 2012. január 1-jén hatályba lépett új egyházi törvény alapján pedig a bevett egyházak nyilvántartása bírósági hatáskörből átkerült az egyházakkal való kapcsolattartás koordinációjáért felelős miniszter (jelenleg az emberi erőforrások minisztere) hatáskörébe.⁹ A miniszteri hatáskörben vezetett – folyamatosan frissülő – nyilvántartás az 'Egyházi Nyilvántartó Rendszer' elnevezést viseli. Eme nyilvántartás¹⁰ hozzáférhetőségét és naprakészségét egyrészt az biztosítja, hogy egy elektronikus felületen (a minisztérium honlapján) valamennyi lényeges adata bárki számára szabadon hozzáférhető, másrészt, hogy ezen elektronikus felületről kérelem nyomtatványok is letölthetőek.¹¹

A bevett egyházként elismert szervezetek kétféle módon válhattak, illetve válhatnak nyilvántartott egyházzá: elkülöníthetjük egyrészt az Országgyűlés által korábban – erre irányuló külön kérelem nélkül – törvénnyel egyháznak minősített vallási szervezetek körét, másrészt azon vallási szervezetek körét, melyek egy erre irányuló kérelem nyomán, egy elismerési eljárás révén (a hatályos szövegben 14/B. § - 15. §). válnak bevett egyházzá. Előbbi körbe a jogfolytonosan államilag elismert egyházak tartoznak, miközben újbóli nyilvántartásba-vételi eljárásra szükség volt ezek esetében is.

Lényeges, hogy a nyilvántartás tartalma (nyilvántartott adatok, tények köre) szempontjából nincs különbség a kétféle módon létrejött/létrejövő egyházak között.

⁸ Ehtv. 6. § (1) bekezdése értelmében a vallási közösség az Országgyűlés által elismert egyház és vallási tevékenységet végző szervezet. A tételes jogban az Országgyűlés által elismert egyház bevett egyház. Tegyük hozzá, hogy az Országgyűlés által elismert egyházakat az Ehtv. melléklete tartalmazza.

⁹ Gyakorlati példaként említhető, hogy a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (a terület korábbi felelőse) 2012. január 31. napján kelt határozatával 00001/2012. szám alatt a Magyarországi Katolikus Egyházat, 00002/2012. szám alatt pedig a Magyarországi Református Egyházat vette nyilvántartásba. Az Ehtv. 7. § (2) alapján mindkettő jogi személy, mely tényre nézve jelenleg az EMMI jogosult hatósági bizonyítvány formájában igazolás kiadására.

¹⁰ <http://egyhazi.emmi.gov.hu/> (2016. szeptember 1.)

¹¹ A következő kérelemfajták letöltésére van lehetőség:

1. Bejelentés a nyilvántartásba vételhez szükséges adatokról.
2. Változás bejelentési kérelem a bevett egyház nyilvántartásba vett adataiban bekövetkezett változásról.
3. Kérelem a bevett egyház nyilvántartásból való törlése iránt.
4. Kérelem a bevett egyház nyilvántartásban szereplő adatainak igazolására.
5. Kérelem a belső egyházi jogi személy nyilvántartásba vételéhez.
6. Változás bejelentési kérelem a belső egyházi jogi személy nyilvántartásba vett adataiban bekövetkezett változásról.
7. Kérelem a nyilvántartásba vett belső egyházi jogi személy nyilvántartásból való törlése iránt.
8. Kérelem a belső egyházi jogi személy nyilvántartásában szereplő adatainak igazolására.

3.2. Az egyházi jogi személyek nyilvántartása

Az Ehtv. szabályai alapján a nyilvántartást a kijelölt miniszter vezeti. A nyilvántartás nem minősül közhiteles hatósági nyilvántartásnak. Ezzel együtt a miniszter nyilvántartás-vezetéssel összefüggő döntésének bírósági felülvizsgálatát a bevett egyház egészének vagy legfőbb szervének képviselője a közigazgatási döntések felülvizsgálatára vonatkozó szabályok alapján kérheti. Kiemelendő, hogy a nyilvántartás a bevett egyház nyilvántartási száma alatt történik, illetve, hogy – amint arra korábban is utaltunk – az egyházi jogi személy nyilvántartásba bejegyzett adatai nyilvánosak.

Az egyházi elismerésről és az egyházi jogi személyek jogállásának és működésének sajátos szabályairól szóló 295/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet (a továbbiakban Ejsz.) értelmében a bevett egyház nyilvántartásba vétele hivatalból indul, s az eljárás során a kapcsolattartás mindvégig papíralapú. A bevett egyház a miniszter felhívására a felhívás kézhezvételétől számított 8 napon belül a miniszternek az e célra rendszeresített nyomtatványon írásban bejelenti a nyilvántartásba vételéhez szükséges, az Ejsz. (3) és (4) bekezdése szerinti adatokat. Lényeges, hogy az eljárásban – az Ejsz.-ben meghatározott eltérésekkel – a Ket. szabályai érvényesülnek.

A vallási tevékenységet végző szervezet az Ehtv. mellékletének az adott bevett egyház felvételére vonatkozó módosítása hatálybalépésének napjától minősül bevett egyháznak. A miniszter az e törvénynek az adott bevett egyház felvételére vonatkozó módosítása hatálybalépését követő 30 napon belül a bevett egyházat nyilvántartásba veszi.

Az Ehtv. 17. § (1) bekezdése értelmében a nyilvántartás – egyebek mellett – tartalmazza a bevett egyház

- a) nevét, rövidített nevét, illetve a köznyelvben meghonosodott elnevezését,
- b) székhelyét,
- c) képviselőjének nevét, lakóhelyét és a képviselet módját, továbbá
- d) ha a bevett egyház ilyennel rendelkezik, címerének és logójának tartalmi leírását.

Változás esetén a létesítő okirat módosításától, illetve a változástól számított tizenöt napon belül a bevett egyház egészének, legfőbb szervének vagy a belső egyházi jogi személy közvetlen felettes egyházi szervének képviselője köteles azt bejelenteni a miniszternek. A létesítő okirat módosítása esetén a változás átvezetésére vonatkozó bejelentéshez, kérelemhez csatolni kell a létesítő okirat változásokkal egységes szerkezetbe foglalt szövegét is.

A bevett egyház maga alakítja ki azokat a belső szabályait, melyek alapján dönt a jogi személyiség megadásáról egyes szervezeti egységei vonatkozásában. A nyilvántartás a bevett egyházak mellett azok belső egyházi jogi személyeinek nyilvántartását is lehetővé teszi. Lényeges, hogy ez csupán lehetőség, hiszen az államilag elismert és nyilvántartásba vett

egyház dönthet úgy, hogy saját maga, saját belső szabályai szerint tartja nyilván a belső egyházi jogi személyeit. Például a Magyarországi Református Egyház az utóbbi utat választotta: az MRE Alkotmányáról és kormányzatáról szóló 1994. évi II. törvény (*amely nem hivatalos jogszabály, hanem az MRE állam által elismert belső normája*) felsorolásszerűen rendelkezik az MRE-n belül működő jogi személyiséggel felruházott¹² „szervezeti egységekről”:

1. anyaegyházközség;
2. társegyházközség;
3. missziói egyházközség;
4. egyházmegye;
5. egyházkerület;
6. egyházi közoktatási intézmény;
7. egyházi szociális intézmény (fenntartói döntés, hogy önálló jogi személyiséggel ruházza-e fel [2000. évi II. tv. az MRE szeretetszolgálatáról 3. § (5) bek.]).

A belső egyházi jogi személyt a miniszter a bevett egyház egészének vagy legfőbb szervének képviselője kérelmére veszi nyilvántartásba. A nyilvántartásba nem vett belső egyházi jogi személy jogi személyiségét a bevett egyház egészének vagy legfőbb szervének vagy az adott belső egyházi jogi személy közvetlen felettes egyházi szervének a miniszternél bejelentett képviselője vagy a bevett egyház belső szabálya szerint erre feljogosított tisztségviselője igazolja (az MRE esetében ez az ún. egyházfőhatósági igazolás).

3.3. A nyilvántartásba vett egyház, illetve belső egyházi jogi személy nyilvántartásból való törlésének szabályai

A szabályok e körben részben attól függően alakulnak, hogy a bevett egyház jogutódlással vagy anélkül szűnik meg.¹³

Amennyiben a bevett egyház legfőbb szerve a bevett egyház feloszlásáról határoz, az erről szóló döntés meghozatalát követően nyilvántartásból való törlés iránti kérelmet nyújt be a miniszternek az e célra rendszeresített nyomtatványon. Ha a bevett egyház *a*) tevékenységével felhagy, és vagyonáról nem rendelkezik, *b*) tevékenysége – az Alkotmánybíróság elvi véleménye alapján – az Alaptörvénybe ütközik, vagy *c*) ilyen jogállását egyébként elveszti, a miniszter a bevett egyházat a bevett egyháznak az Ehtv. mellékletéből való törlésének, illetve egyesülés vagy különválás esetén az Ehtv. melléklete módosításának hatálybalépését követően hivatalból törli a nyilvántartásból.

¹² Az Ehtv. értelmében a bevett egyház belső szabálya szerint jogi személyiséggel rendelkező egysége, szervezete vagy intézménye jogi személy.

¹³ A bevett egyház megszűnésének részletes szabályai az Ejsz. 24-27. §-aiban találhatóak.

A bevett egyházból való kiválás esetén (ami nem vezet a bevett egyház megszűnéséhez) a bevett egyház legfőbb szervének erre vonatkozó végleges döntése meghozatalának napjától számított 45 napos jogvesztő határidőn belül az újonnan létrejövő vallási közösség köteles a vallási tevékenységet végző szervezetre vonatkozó nyilvántartásba vételi eljárás megindítására (tekintve, hogy egyébként a bevett egyházból való kiválás esetén a kiválással létrejövő vallási közösség vallási tevékenységet végző szervezetnek minősül). A határidő elmulasztása esetén a vallási tevékenységet végző szervezetet a bíróság feloszlatja.

Ha a bevett egyház ilyen jogállásának bármely okból történő elvesztését követően az Ehtv. alapján vallási tevékenységet végző szervezetként működik tovább, a miniszter e tényről és az ezzel összefüggő körülményekről a vallási tevékenységet végző szervezet nyilvántartásba vételére kizárólagosan illetékes bíróságot értesíti.

A bevett egyház adatainak nyilvántartásból való törlését oly módon kell végrehajtani, hogy azok a nyilvántartásból továbbra is megállapíthatóak legyenek.

A belső egyházi jogi személy megszűnésének szabályait az Ejsz. 28-29. §-ai tartalmazzák.

4. A vallási tevékenységet végző szervezetek

4.1. A vallási tevékenységet végző szervezetek nyilvántartása

A vallási tevékenységet végző szervezet olyan egyesület (a továbbiakban vallási egyesület), amelynek tagjai azonos hitelveket valló természetes személyek, és amelynek alapszabályában meghatározott célja vallási tevékenység végzése.¹⁴

Az egyesületek nyilvántartására vonatkozó generális szabályokat elsősorban a *Cnytv.*, illetve a Civil törvény tartalmazzák. Ezek vonatkozó rendelkezéseit az Ehtv.-ben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni. Ilyen lényeges eltérés, hogy a vallási tevékenységet végző szervezet nyilvántartásba vétele a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékességébe tartozik. Továbbá, a vallási tevékenységet végző szervezet alapszabálya az egyesületre vonatkozó szabályoktól eltérően határozhatja meg a tagsági jogviszony keletkezésének és a tagsági jogok gyakorlásának módját, valamint azoknak a vallási tevékenységet végző szervezettel jogviszonyban álló személyeknek a körét, feladatát és hatáskörét, akik a vallási tevékenységet végző szervezet működésére vonatkozó belső döntés meghozatalára és ellenőrzésére, illetve ügyintézésére és képviselésére jogosultak.

A jogalkotó az általános szabályokhoz képest könnyebbé teszi a vallási egyesületek nyilvántartásba vételi folyamatát azáltal is, hogy a nyilvántartásba vétel iránti kérelem alapján a bíróság *kizárólag* azt vizsgálja, hogy

a) a szervezet képviselői nyilatkoztak-e arról, hogy az alapítás vallási tevékenység végzése céljából történik,

¹⁴ Ehtv. 9/A. § (1) bek.

b) a szervezet által gyakorolni kívánt tevékenység nem ütközik az Ehtv. 6. § (4) és (5) bekezdéseiben meghatározott követelményekbe,

c) legalább tíz tag a szervezet megalakulását kimondta és elfogadta annak alapszabályát,

d) a szervezet tagja kizárólag természetes személy és az alapszabály nem teszi lehetővé, hogy a szervezet tagja nem természetes személy is legyen; továbbá

e) a szervezet neve, elnevezése megfelel-e a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság követelményének.

A Fővárosi Törvényszék tehát a nyilvántartásba vétel iránti kérelmet kizárólag abban az esetben utasíthatja el, ha a szervezet nem felel meg a fenti pontokban meghatározott valamely feltételnek.

A Fővárosi Törvényszék feladata elsősorban

- a vallási egyesület nyilvántartásba vétele és a nyilvántartás vezetése,
- a nyilvántartásba vett szervezetre vonatkozó adat, jog, valamint tény nyilvántartásba történő bejegyzése, módosítása, törlése,
- a szervezet közhasznúvá minősítése és a közhasznú jogállás nyilvántartásba történő bejegyzése,¹⁵
- a vallási egyesület nyilvántartásból való törlése, továbbá
- a nyilvántartás adatairól - törvényben meghatározott módon - tájékoztatás nyújtása.

Amennyiben a nyilvántartásba vétel iránti kérelem áttételének vagy hivatalból történő elutasításának nincs helye, és nem kell a kérelmezőt a hiányok pótlására felhívni, vagy a kérelmező a hiánypótlási kötelezettségének eleget tett, a bíróság a vallási egyesületet legkésőbb a kérelem benyújtásától számított hatvan napon belül nyilvántartásba veszi.

A szervezet nyilvántartásba vétele iránti kérelem és a kérelemhez csatolandó iratok, a változásbejegyzési kérelem tartalma tekintetében leginkább a Cnytv. 20-24. §-ai jelentik a támpontot.

Főszabály szerint a beadványokat egy példányban – ha jogszabály a beadványra űrlapot rendszeresít – űrlapon kell benyújtani. A beadványokat elektronikus úton történő eljárás esetén kizárólag űrlapon lehet a bíróság részére, az OBH útján benyújtani. Az űrlapok kitöltése részben kódok segítségével történik, a kódtár a civil szervezetek bírósági eljárásokban alkalmazandó űrlapjairól szóló 11/2012. (II. 29.) KIM rendelet 40. mellékletében található.

¹⁵ A közhasznú szervezetté minősíthető szervezet közhasznú jogállását a közhasznú szervezatként való nyilvántartásba vétellel szerzi meg. Közhasznú szervezetté minősíthető a Magyarországon nyilvántartásba vett közhasznú tevékenységet végző szervezet, amely a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez megfelelő erőforrásokkal rendelkezik, továbbá amelynek megfelelő társadalmi támogatottsága kimutatható.

4.2. A vallási tevékenységet végző szervezetek nyilvántartásból való törlésére irányuló eljárás főbb szabályai

A vallási egyesület végelszámolás lefolytatása után kérheti a törlését a nyilvántartásból. A kérelem elbírálására a nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Amennyiben a bíróság a szervezetet feloszlatja, megszünteti vagy a szervezet megszűnését megállapítja, a feloszlatastról, megszüntetéséről vagy a megszűnés megállapításáról szóló jogerős ítéletet megküldi a nyilvántartást vezető bíróságnak. A 2011. évi CLXXV. törvény 11. §-ában foglaltak szerint a civil szervezet – feloszlataása, megszüntetése vagy megszűnésének megállapítása esetén – a nyilvántartásból való törlésről rendelkező bírósági határozat jogerőre emelkedésének napjával szűnik meg.

Amennyiben az emberi erőforrások minisztere arról értesíti a bíróságot, hogy az Országgyűlés a vallási tevékenységet végző szervezetet egyházként ismerte el, a bíróság a vallási tevékenységet végző szervezetet a bírósági nyilvántartásból törli.¹⁶

4.3. A vallási tevékenységet végző szervezetekre vonatkozó adatok és tények hozzáférhetősége

A vallási egyesület bírósághoz benyújtott iratai – az egyesület szerve ülésének jelenléti íve, valamint az egyesület tagjairól készült nyilvántartás kivételével – nyilvánosak, ideértve a még el nem bírált kérelmet és mellékleteit is, azokat bárki megtekintheti, azokról feljegyzést készíthet. A nyilvántartást vezető bíróság (esetünkben a Fővárosi Törvényszék) a szervezetek nyilvános iratainak megtekintését a papír alapon rendelkezésre álló iratok esetében papír alapon biztosítja.

A nyilvántartás közhiteles, annak fennálló, illetve törölt adatai nyilvánosak, azok az ún. országos névjegyzék (Civil szervezetek névjegyzéke) útján az interneten azonosítás nélkül megtekinthetőek. Az országos névjegyzék a törvényszéki nyilvántartások adatainak közhiteles gyűjteménye, amelynek felépítése – a képviseletre jogosultak személyes adatainak kivételével – megegyezik a nyilvántartás felépítésével. Az országos névjegyzék az OBH által működtetett internetes felületen azonosítás nélkül folyamatosan elérhető. Az országos névjegyzék a szervezet beszámolóját, közhasznúsági mellékletét is tartalmazza.

A nyilvánosságot biztosítja továbbá az is, hogy a Civil törvény 14. § (1) bekezdése alapján a társadalmi és civil kapcsolatok fejlesztéséért felelős miniszter – a területért felelős Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság útján – civil szervezetekkel kapcsolatos nyilvános, közérdekből nyilvános információk gyűjtése, rendszerezése és közzététele, illetve ezzel összefüggésben a kérelemre történő adatszolgáltatás biztosítása céljából akadálymentes honlapot, Civil Információs Portált működtet.

¹⁶ A Cnytv. 71. § (1) bekezdése alapján.

5. Különleges adatok nyilvántartása

A lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggésben állami hatóság által különleges adat nem gyűjthető. Állami hatóság által a lelkiismereti és vallásszabadsággal összefüggésben e törvény hatálybalépésekor nyilvántartott különleges adat kizárólag az érintett hozzájárulásával – halála esetén leszármazója hozzájárulásával – továbbítható és hozható nyilvánosságra.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogával összefüggésben a népszámlálás során nem kötelező jelleggel, azonosításra alkalmatlan módon gyűjthető adat. Ugyanígy, a törvényszéki nyilvántartások, illetve az országos névjegyzék vonatkozó adatai is csak statisztikai célra felhasználhatók és azokból csak személyazonosításra alkalmatlan módon, statisztikai adatok szolgáltatathatók.

II. MAGYARORSZÁGI VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK PÉNZÜGYI FORRÁSAI ÉS GAZDÁLKODÁSA A JOGI SZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN

1. Bevezetés. Néhány előkérdés a vallási közösségek állami forrásokból történő támogatása kapcsán

Az Alaptörvény értelmében Magyarországon az állam és a vallási közösségek különváltan működnek, a vallási közösségek önállóak. Utóbbit erősíti, hogy az állam a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre. A 'különváltan' szó használata annyiban is pontosabb, mint a 'szétválasztva' vagy 'elválasztva' kifejezések, hogy világosan utal arra, hogy nem az állam „kegye” vagy aktív beavatkozása, többlettaktusa révén áll elő ez a jogi (alap)helyzet.

Ugyanakkor az elkülönültség nem zárja ki a vallási közösségek állam általi anyagi és egyéb természetű támogatását, sőt azt sem, hogy az állam az egyes vallási közösségeket – bizonyos definiált szempontok mentén – eltérően kezelje (támogassa).

Az 1990-es változások óta töretlenül jelen lévő alapelv, hogy az állam *tekintettel lehet a vallási közösségek olyan sajátosságaira*, amelyek ezen entitásokat megkülönböztetik más társadalmi szervezetektől, egyesületektől, érdek-képviselői szervektől, stb., s ezekre is tekintettel *együttműködhet* velük a köz érdekében kifejtett tevékenységük kapcsán, anyagi eszközökkel (pénz, ingatlan) is *támogatva* azok működését – ezzel lényegében alkotmányos alapjogok megvalósítását (is) elősegítve. Itt említendő, hogy – a korábbi törvénnyel összefüggésben – a 381/B/2004. AB határozat is kimondta, hogy bár *a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény* (a továbbiakban Lvtv.) 19. § (1) bekezdése az egyházi jogi személyek intézményeinek állami támogatásáról rendelkezett, az illetén szabályozás léte önmagában nem jelenti az állam intézményes összekapcsolódását az egyházakkal vagy az állam azonosulását valamely vallási tanítással, továbbá nem korlátozza az egyházi önkormányzati jogot sem. A 4/1993. (II. 12.) AB határozat értelmében a különböző vallási közösségek (egyházak) eltérő kezelése is korlátozhatja a közösségi vallásszabadságot, a különbségtétel azonban nem feltétlenül sérti az

Alkotmányt, amennyiben tényleges társadalmi különbségeken nyugszik. Hagyományosan ilyen különbség lehet a vallási közösségek méretében, közfeladat-ellátása mértékében, aktív társadalmi jelenlétében mutatkozó eltérés.¹⁷

A hatályos Alaptörvény VII. cikkének (4) bekezdése értelmében az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos – közjogias – jogosultságokat biztosít. A jogalkotó az együttműködés fogalma mellett utal a megállapodás intézményére is, ezt nem csupán a bevett egyházaknak, hanem valamennyi vallási közösségnek fenntartva. *A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény* (a továbbiakban Ehtv.) 9. § (1) bekezdése értelmében a jelentős társadalmi támogatottsággal rendelkező, történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet önmaga vagy intézménye útján ellátó vallási közösséggel – működése biztosítása érdekében – a Kormány megállapodást köthet. Ugyanitt, a (2) bekezdésben szól arról a jogalkotó, hogy „A vallási közösségek tényleges társadalmi szerepét, az általuk ellátott (1) bekezdés szerinti tevékenységet az állam a vallási közösségek társadalmi szerepéhez kapcsolódó további jogszabályok megalkotásánál és a velük való kapcsolattartás során figyelembe veheti.”

Ennek megfelelően számos jogforrásunk tesz ezeken az ismérveken alapuló megkülönböztetést nem csupán a bevett egyházak és az egyesületként működő vallási közösségek (hivatalosan: vallási tevékenységet végző szervezetek) között (lásd pl. a Börtönlelkészi Szolgálatról szóló 13/2000. (VII. 14.) IM rendelet 3. §-ának (2) bekezdését, melynek értelmében a bevett egyház börtönlelkésze közalkalmazottnak is kinevezhető), de még a bevett egyházak között is: (lásd pl. a Roma Koordinációs Tanács (ROK-T) létrehozásáról szóló 1102/2011. (IV. 15.) Korm. határozat 4. pontjának i)-m) alpontjait, melyek értelmében a Tanácsba kizárólag a Magyar Katolikus Egyház, a Magyarországi Református Egyház, a Magyarországi Evangélikus Egyház, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége és az Evangéliumi Szabadegyházak Szövetsége delegálhat képviselőket).

Hangsúlyoznunk kell, hogy a 'kiemelt kapcsolat' döntően a legtágabban értelmezett humán közszolgáltatások szervezésével és nyújtásával összefüggésben ölt testet. Rögzítenünk érdemes továbbá, hogy az egyes aktorokkal folytatott folyamatos konzultáció, azok jogalkotási folyamatokba való érdemi bevonása önmagában is jelentős gazdasági súlyt kölcsönöz egyes vallási közösségeknek, illetve azok képviselőinek.¹⁸

¹⁷ Schanda Balázs: A vallásszabadság és a lelkiismeret szabadsága. In: Schanda Balázs – Balogh Zsolt (szerk.): *Alkotmányjog – alapjogok*. PPKÉ JÁK, Budapest, 2011. 163-164.

¹⁸ Ehtv. 19/D. § Az állam – jogszabályban meghatározott eljárás keretein belül – lehetőséget biztosít a vallási közösségeknek, hogy részt vegyenek a jogalkotás során a jogszabálytervezetek és jogalkotási koncepciók véleményezésében. Az állam – jogszabályban meghatározott eljárás keretein belül – lehetőséget biztosít a vallási

2. A gazdasági tevékenység lehetséges terjedelme a vallási közösségek működésében

Az Ehtv. értelmében a vallási közösség elsődlegesen vallási tevékenység céljából jön létre és működik. Ez tehát egyként igaz a bevett egyházakra és a vallási tevékenységet végző szervezetekre (egyesületekre). Az Ehtv. 6. §-ának (3) bekezdése ad egy keretdefiníciót a vallási tevékenység fogalmára, s a (4) bekezdésben mindezt pontosítja azoknak a tevékenységeknek a felsorolásával, melyek önmagukban nem tekinthetők vallási tevékenységnek. A jogalkotó ilyenként nevesíti a gazdasági-vállalkozási tevékenységet is. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a vallási közösség a vallási tevékenységnek alárendelten, annak szolgálatában gazdasági-vállalkozási tevékenységet folytasson. Éppen a gazdasági-vállalkozási tevékenységet segíti elő az a szabály, hogy a vallási közösség a polgári jogviszonyokban korlátozás nélkül részt vehet, ennek keretében jogosult gazdasági társaságot és civil szervezetet létrehozni, azokban részt venni.

Közös szabályok a vallási közösségek mindkét formája tekintetében, hogy azok bevételei elsősorban természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiség nélküli szervezetek adományaiból és egyéb hozzájárulásaiból, valamint az ilyen bevételek hasznáiból tevődnek össze. Kiemelendő továbbá, hogy a vallási közösség jogszabályban meghatározottak szerint az államháztartás alrendszeréből, európai uniós forrásokból vagy nemzetközi megállapodás alapján finanszírozott programokból, pályázati úton vagy pályázati rendszeren kívül, egyedi döntés alapján támogatásban részesülhet.

3. Nemzetközi modellek a vallási közösségek (egyházak) finanszírozására

Az egyes európai államokban létező egyház-finanszírozási (a magyar szóhasználatot alapul véve: a vallási közösségek finanszírozásával összefüggő) megoldások tekintetében van lehetőség közös ismérvek, illetve modellek felvázolására, lényeges azonban, hogy az egyes modellek „vegytisztán” ritkán fordulnak elő, azaz az egyes modellek csupán az egyes szabályozások súlypontjai tekintetében orientálnak, s nem írnak le kizárólagosan egyetlen államot sem. E – domináns elemet hangsúlyozó – megközelítésben beszélhetünk

a) a *közvetlen költségvetési támogatás rendszeréről*, melyben az állam az egyházakat, illetve más formában létrejött vallási szervezeteket akár alaptevékenységükhöz, akár közcélú, közszolgáltatási jellegű tevékenységükhöz kapcsolódóan normatív vagy egyéb alapon támogatja;

b) az *egyházi adó rendszeréről* (melynek sajátossága, hogy az egyházi adó beszedéséről és továbbításáról – pl. Németországban a kapcsolódó modell keretei között – az állam megfelelő szakigazgatási szervei gondoskodnak a közjogi státusszal rendelkező egyházak javára). Ennek a modellnek egy sajátos altípusa az az eset, amikor az egyháztagok számára kötelező hozzájárulást ugyan – első körben – nem közvetlenül az állam szedi be, ám a kötelezettséget érvényes magánjogi kötelemként ismeri el és lehetővé teszi az állami szervek (bíróságok) előtti igényérvényesítést, beleértve a végrehajtást is;

közösségeknek, hogy részt vegyenek a jogalkotás során a jogszabálytervezetek és jogalkotási koncepciók véleményezésében.

c) az *adománygyűjtésről* (melynek sajátossága, hogy ebbe az állam nem avatkozik bele intézményesen, legfeljebb közvetetten szabályozza az adományok nyilvántartását, az utánuk fizetendő közterhek mértékét – legtöbbször az egyébként irányadó szabályoknál megengedőbben, kedvezmények, illetve mentességek beépítésével). Az adományozással összefüggésben számos állam alkalmazza azokat a megoldásokat is, amelyek egyrészt az adományozó számára (is) nyújtanak kisebb-nagyobb kedvezményeket valamely vallási szervezet támogatása esetén, vagy éppen az *adóátirányítási rendszer* keretében az állam közvetett módon, az adórendszer általános szabályai szerint egyébként fizetendő adójuk egy részének felajánlását lehetővé téve teremti meg az állampolgárok számára, hogy támogassák az általuk preferált vallási szervezetet. E megoldás előnye, hogy – az 'együttműködő elválasztás' jegyében – az államnak nem kell foglalkoznia pl. az adófizetők vallási hovatartozásának naprakész nyilvántartásával.

4. A magyar egyház-finanszírozási modell

A magyar egyház-finanszírozási modell az elmúlt két évtizedben is több formaváltozáson ment át:

I. Az 1990-2011 közötti időszak magyar modellje (gyakorlata) egy erőteljesen liberális képződményként áll előttünk; a tényleges társadalmi különbségekből adódó „értelemszerű és egyúttal méltányos” finanszírozási eltérések mellett valamennyi egyházként nyilvántartásba vett szervezet az anyagi, pénzügyi előnyök rendkívül széles palettáját élvezhette; az egyéb nonprofit szervezet-típusokkal való összevetésben is számos előnyt, kedvezményt, illetve mentességet mondhatott magáénak. A modell valóságos kontúrjainak megrajzolásához természetesen rögzítenünk kell azt a tényt is, hogy az egyházkénti nyilvántartásba vételhez 1990 után gyakorlatilag csupán egészen minimális formai feltételeket kellett teljesíteni – ez egyúttal azt eredményezte, hogy a vallási entitások között egyesületek alig-alig fordultak elő... Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy egy finanszírozási szempontból semleges alapmodellről beszélhettünk egészen a 2010 után bekövetkezett jogrendszerbeli változásokig.

II. Az új alkotmány (*Magyarország Alaptörvénye*) *Nemzeti Hitvallása* egyértelműen és szándékoltan a keresztény valláserkölc középponti elemeit emeli alkotmányos rangra, s az *R. cikk* pedig kifejezetten kötelezővé teszi a *Hitvallás* figyelembe vételét az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezésekor. Ennek (is) eredménye – a szakirodalomban megjelenő egyes álláspontok szerint legalábbis – a szekuláris állam koncepciójától való eltávolodás, az állam világnézeti elkötelezése egy valláserkölc értékrendje mellett. Feltétlenül behatóbb vizsgálatra érdemes, hogy ez a szabályozás miként viszonyul a 4/1993. (II. 12.) AB határozatban foglaltakhoz (a semlegesség követelményéhez). A *Nemzeti Hitvallásban* a következőket olvassuk: „Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.” Ez a megfogalmazás akár visszalépésnek is tekinthető a *Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről szóló 2010. évi XLV. törvény* preambulumban foglaltakhoz képest, hiszen ott azt olvassuk, hogy: „Mi, a Magyar Köztársaság Országgyűlésének tagjai, akik hiszünk abban, hogy Isten a történelem ura, s azok, akik a történelem menetét más forrásokból igyekszünk megérteni, hazánkért és a

magyar nemzet egészéért (...).” Az Lvtv. modelljéhez képest mindenképpen elmozdulás a *Nemzeti összetartozásról* szóló törvényben megfogalmazott credo: ezt a megközelítést – feltéve, hogy mindenképpen egy modell keretei közé próbáljuk beilleszteni – az *értékválasztó finanszírozási semlegesség modelljének hívhatjuk*, ami annyit tesz, hogy a jogalkotó világossá teszi saját álláspontját, akár világnézeti, ideológiai elköteleződését, de érdemben nem nyúl a jogi szabályozáshoz, elismeri az egyéb szempontrendszerek, világnézetek azonos értékét, és adott esetben azonos feltételekkel támogatandó voltát. Ez esetünkben pl. azt jelenti, hogy a jogalkotó – saját preferenciáitól függetlenül – a nem „történelmi” keresztény kisegyházak vagy éppen a nem monoteista vallások esetében is biztosít egy formai és tartalmi egyenlőséget, legalábbis az elemi keretfeltételek – pl. az igénybe vehető támogatások, többletkezdmények, mentességek stb. igénybevételének lehetősége – vonatkozásában. Összességében tehát 2010-től egészen a 2011. évi C. törvény megszületéséig, illetve annak megsemmisítését követően az Ehtv. hatálybalépéséig egy értékválasztó, ámde érdemben semleges finanszírozási modell érvényesült.

III. A legújabb törvény (Ehtv.) túllép az értékválasztó finanszírozási semlegesség modelljén, s gyakorlatilag egy háromelemű kategória-rendszert vezetett be (bevett egyház, vallási tevékenységet végző szervezet (egyesület), megállapodást kötő vallási közösség). Ez a modell egy értékválasztó finanszírozási modell, amely tudatosan nélkülözi a hagyományos, fenti értelemben vett semlegességet, amennyiben – egyebek mellett – mind az egyházi státusz elnyerését (s ezen keresztül egyes anyagi természetű előnyök biztosítását), mind pedig a Kormánnyal kötött megállapodás tényét a döntésre jogosult állami szervek (Országgyűlés, Kormány) belátására bízza, oly módon, hogy egyúttal a döntéssel érintettek számára nem biztosít jogorvoslat lehetőséget.¹⁹

¹⁹ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban Bíróság, EJEB) hétagú kamarája 2014. április 8-án 5:2 arányban elmarasztaló ítéletet hozott Magyarországra nézve 17, egyházi státuszát a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény alapján (Ehtv.), 2012. január 1-jén illetve 2012. március 1-jén elvesztő vallási felekezet egyesített panaszai tárgyában. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a magyar állam a kérelmezők vonatkozásában megsértette az Emberi Jogok Európai Egyezményében (a továbbiakban: egyezmény) biztosított egyesülési jogot (11. cikk) a vallásszabadsághoz való joggal (9. cikk) összefüggésben.

A jogszabály ugyanis csak a mellékletében felsorolt „bevett egyházak” egyházi státuszát ismerte el, a többi, korábban egyházi státusszal rendelkezők pedig egyesületi minősítést kaptak. Az egyházzá minősítést az Országgyűlés a bíróságok hatásköréből saját hatáskörébe vonta.

Az EJEB az eset és az érvek vizsgálata során kifejtette: a vallás és lelkiismereti szabadság biztosításához hozzátartozik, hogy az állam független marad, és pártatlan szabályozást alakít ki a vallási közösségek tekintetében. Véleménye szerint azáltal, hogy a parlament hatáskörébe vonta, mely vallási közösségeket nyilvánítja egyházzá, megsértette az egyezmény 9. cikkét (a bíróság a Metropolitan kontra Bessarabia-ügyre hivatkozott).

A továbbiakban a 9. cikk 2. szakasz fennállását vizsgálta, tehát, hogy a korlátozás törvényben meghatározott-e, illetve arra a közbiztonság, a közrend és a közegészség vagy a közérdekek, illetve mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében került-e sor. A bíróság megállapította a 2011. CCVI. törvény korlátozó voltát. Továbbá: álláspontja szerint az állami pénzekkel való visszaélés megakadályozása, mint közérdek megállja ugyan a helyét, ám a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a korlátozás nem arányos az elérendő céllal, tekintettel arra, hogy a magyar állam intézkedése eltúlzott és felettebb szigorú. Magát a közérdeket azonban nem vonta kétségbe Strasbourg, csupán egy enyhébb, a vallási közösségekkel jobban együttműködő és a parlamenttől függetlenebb szabályozást tart indokoltnak.

Utóbb, a korábban megállapított jogsértések miatt vagyoni és nem vagyoni kártérítést ítélt meg több panaszos tekintetében az EJEB 2016. 06. 28-án. A megítélt kártérítések 40.000 és 140.000 euro közötti összegűek.

A továbbiakban elkülönítve tekintjük át az egyházi jogi személyek (5. és 6. fejezetek), illetve a vallási tevékenységet végző szervezetek (7. fejezet) pénzügyi forrásainak és gazdálkodási tevékenységének szabályozását.

5. Egyházi jogi személyek pénzügyi forrásai és gazdálkodása

Az egyházi jogi személyek alapvetően nem haszonszerzésre irányuló tevékenységet folytatnak, ugyanakkor, mint általában a nonprofit szervezetek esetében, lehetőségük van a gazdálkodásukhoz szükséges *értelemszerű* anyagi forrásokat (adományok, támogatások, egyházi szolgáltatásokért fizetett díjak stb.) vállalkozási-gazdasági tevékenységből származó bevételekkel kiegészíteni. Az egyházak gazdálkodásának szabályait részben az Ehtv., részben pedig *az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény* (a továbbiakban Eaf. tv.) tartalmazza.

A gazdasági-vállalkozási tevékenységgel összefüggésben a jogalkotó – az egyházi jogi személyek vonatkozásában – egy olyan jogi környezetet hoz létre, amelyben kizárólag az elsődleges tevékenységgel nem összefüggő tevékenységek esnek az általános nyilvántartási, bejelentési, bevallási, adófizetési és egyéb, hasonló kötelezettségek hatálya alá. Ennek elsődleges jogtechnikai megoldása jelenleg a gazdasági-vállalkozási tevékenység alól kivett tárgyak (tevékenységek) körének meghatározása. Ennek jelentőségét az adja, hogy az adott egyház ezáltal mentesül az adó- és járulékfizetéssel összefüggő kötelezettségei alól. Amint az látható, a gazdasági tevékenység alól kivett tárgyak körének jellege eltérő; míg egyes pontok esetében az egyház közfeladatot vállal át, amellyel „tehermentesíti” a feladat elvégzésére köteles államot, önkormányzatot, addig más esetkörökben a szorosan vett vallási tevékenységgel összefüggő tárgyak értékesítése, hasznosítása jelenik meg.

A hatályos jog alapján [lásd Ehtv. 22. § (2) bek.] az egyházi jogi személy vonatkozásában nem minősül gazdasági-vállalkozási tevékenységnek

a) a hitéleti tevékenység és jelentős társadalmi támogatottsággal rendelkező, történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet szolgáló intézmény vagy sportintézmény működtetése, valamint az ilyen és a környezetvédelmi tevékenység folytatása,

b) az üdülő hasznosítása egyházi személy részére történő szolgáltatásnyújtás révén,

c) a hitélethez szükséges kiadvány, kegytárgy előállítás, értékesítése,

d) az egyházi célra használt ingatlan részleges hasznosítása,

e) a temető fenntartása,

f) a kizárólag hitéleti tevékenységet, környezetvédelmi tevékenységet vagy jelentős társadalmi támogatottsággal rendelkező, történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-

oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet szolgáló immateriális jószág, tárgyi eszköz és készlet értékesítése, ideértve a munkaruha megtérítését is,

g) a hitéleti tevékenységhez, a környezetvédelmi tevékenységhez és a jelentős társadalmi támogatottsággal rendelkező, történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységhez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtás, az ilyen tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítása,

h) az államtól vagy a helyi önkormányzattól átvállalt közfeladat ellátása során létrehozott termék, jegyzet, tankönyv, kiadvány, tanulmány előállítás és értékesítése,

i) az egyházi személyek öngondoskodása céljára létrehozott nyugdíjintézet vagy nyugdíjalap működtetése,

j) az egyházi jogi személy nevének, rövidített nevének, köznyelvben meghonosodott elnevezésének, címerének, illetve logójának más által történő használatához adott hozzájárulás.

A jogalkotó exemplifikatív módon azt is rögzíti, hogy mi minősülhet a fenti tevékenységek bevételének. Így, ilyenek tekinthető különösen

a) a szolgáltatás ellenértéke, díja, térítése,

b) a tevékenységhez kapcsolódó kártalanítás, kártérítés, kötbér, bánatpénz, bírság és adóvisszatérítés,

c) a tevékenységhez kapcsolódóan visszafizetési kötelezettség nélkül kapott - pénzügyileg rendezett - támogatás, juttatás, és

d) a szabad pénzeszközök betétbe, értékpapírba elhelyezése után a hitelintézettől, az értékpapír kibocsátójától kapott kamatnak, osztaléknak, illetve az értékpapír hozamának olyan része, amelyet a gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenység bevétele az összes bevételben képvisel.

Az egyes bevételek fentiek szerinti elkülönítésének a jelentősége abban áll, hogy mind a számviteli előírások – beszámoló készítés, könyvvezetés, – alkalmazásánál, mind a társasági adó kötelezettség megállapításakor a fenti tevékenységi besorolást kell alapul venni.

Az állam azáltal is kedvező jogi környezetet teremt az egyházi jogi személyeknek, hogy az egyházi jogi személy hitéleti célú bevételeit²⁰ és azok felhasználását állami szerv nem

²⁰ Hitéleti célú bevételnek minősül különösen a személyi jövedelemadó meghatározott részének bevett egyház számára történő felajánlása, annak költségvetési kiegészítése, az ennek helyébe lépő juttatás, valamint az ingatlanjárdék és annak kiegészítése.

ellenőrizheti – szemben a nem hitéleti célra nyújtott támogatások felhasználásával, amennyiben utóbbiak törvényességi szempontok szerinti ellenőrzését az Állami Számvevőszék végzi.

Miközben a vonatkozó jogszabály azt rögzíti, hogy a vallási közösség bevételei elsősorban természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiség nélküli szervezetek adományaiból és egyéb hozzájárulásaiból, valamint az ilyen bevételek hasznáiból tevődnek össze,²¹ érdemes utalnunk arra a tényre, hogy az egyházi jogi személyek bevételeinek döntő része nem természetes személyektől vagy az államtól teljesen független for-profit vagy non-profit szervezetektől származik, hanem állami szervektől (kölségvetési forrásból).

Maradva az állami támogatásoknál, a különféle támogatásokat többféle szempont alapján is csoportosíthatjuk. A vonatkozó jogszabályok kategóriáit alapul véve – amint arra már korábban is történt utalás – az egyes támogatási formák által megcélzott tevékenység is csoportosítási szempont lehet: így pl. különbséget tehetünk az elsődlegesen *hitéleti*, illetve az egyéb célokat, tipikusan *közcélokat* (is) szolgáló támogatások között. Ez a felosztás annyiban nehézkes, hogy – amint azt látni fogjuk – számos olyan támogatás is létezik, ahol a kettő nem vagy nem feltétlenül válik el egymástól. Éppen ezért az alábbiakban a támogatásokat aszerint fogjuk csoportosítani, hogy az állam az adott támogatásokat *közvetlenül* nyújtja pénzben, illetve egyéb materiális formában (pl. ingatlanjuttatás) vagy *közvetetten*, a jogrendszerbe épített valamely „lehetőségen” keresztül (pl. adományozás kereteinek megteremtése, adófelajánlás lehetővé tétele révén, adókedvezmények révén). Ebben a megközelítésben tehát a természetes személyektől, illetve szervezetektől kapott juttatásokat is elsősorban ezek állam által biztosított feltételei oldaláról vizsgáljuk meg.

Maga az Ehtv. is megpróbálja csoportosítani az állami (és uniós, illetve nemzetközi) támogatásokat, ám ezt csupán a közvetlen támogatások tekintetében teszi meg valamennyi vallási közösség vonatkozásában, amikor kimondja, hogy „A vallási közösség jogszabályban meghatározottak szerint az államháztartás alrendszereiből, európai uniós forrásokból vagy nemzetközi megállapodás alapján finanszírozott programokból, pályázati úton vagy pályázati rendszeren kívül, egyedi döntés alapján támogatásban részesülhet.

A pályázatok között konkrét példaként említhetjük a TÁMOP-3.1.17-15 kódszámú, a Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében kiírt „Az egyházak köznevelési feladatainak támogatása” c. pályázatra, még 2015-ből.

A továbbiakban tekintsük át tehát közvetlen, közvetett és egyéb²² felosztásban a lényegesebb, egyházi jogi személyek számára biztosított támogatásokat!

A. Közvetlen állami támogatás

²¹ Ehtv. 19/A. § (1) bek.

²² Az egyéb kategória itt arra a tényre utal, hogy vannak olyan – olykor igen jelentős volumenű – támogatások, melyek címzettjei nem az egyházi jogi személyek – közvetve vagy közvetlenül –, hanem az általuk létrehozott, illetve működtetett szervezetek (tipikusan alapítványok).

A.1. Pénzbeli támogatások

Az egyházi jogi személy által ellátott nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységek központi költségvetésből történő finanszírozása az állami és helyi önkormányzati intézményekkel azonos szempontok szerint, azokkal azonos mértékben történik.²³ Az egyházi fenntartónak a fenti tevékenységek után a hasonló feladatot ellátó állami és helyi önkormányzati intézményekkel azonosan járó normatív és egyéb állami hozzájárulás jogcímeit, fedezetét és arányait a központi költségvetésről szóló mindenkori törvény tartalmazza. A bevett egyház egy sajátos, további támogatásra, ún. kiegészítő támogatásra jogosult, amelynek alapja a közszolgáltatásokban részesülők azon döntése, ahogyan az egyházi intézmények közszolgáltatásait igénybe veszik.

A külön törvényekben részletesen is meghatározott fenti humán szolgáltatásokat ellátó intézményt fenntartó egyházi jogi személy részére a normatív és egyéb hozzájárulások, illetve kiegészítő támogatások mértékei tekintetében 2017-re vonatkozóan jelentős részben a *Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről szóló 2016. évi XC. törvényben* találunk fogódzókat, így például konkrét összegeket találhatunk 'Az egyházi jogi személyek, a nemzetiségi önkormányzatok és a magán köznevelési intézmények fenntartói köznevelési feladatainak és a bevett egyházak hit- és erkölcstanoktatás után járó támogatása' címet viselő 7. mellékletben.

Tekintsük át az egyes területekre vonatkozó szabályozást részletesebben is:

a) Az egyházi közoktatási intézmények normatív hozzájárulást és kiegészítő támogatást is kapnak az államtól olyan mértékig, amilyen mértékig állami feladatot vállalnak át. A kiegészítő támogatással kapcsolatban azt érdemes rögzíteni, hogy a kilencvenes években az államtól kapott „alpnormatíva” a nem egyházi intézmények esetében is csak kb. 70%-át fedezte az iskolafenntartáshoz szükséges kiadásoknak, a maradékot az önkormányzatok saját bevételeikből, rosszabb esetben hitelből, saját maguk tették hozzá. A kiegészítő támogatás elsődlegesen ezt a „hiányzó részt” volt hivatva pótolni.²⁴

A kiegészítő támogatás kiszámolásának részleteiről sokáig évente vita volt a Pénzügyminisztérium és az Egyházak között. Ennek összege 2011-ben a 2010-eshez képest

²³ Ehtv. 20. § (1) bekezdése értelmében az egyházi jogi személy az általa vagy intézménye útján ellátott közcélú tevékenysége után a hasonló tevékenységet folytató állami vagy helyi önkormányzati intézményekkel azonos mértékű támogatásra jogosult.

²⁴ Az Alkotmánybíróság a 22/1997. (IV. 25.) AB határozata rendelkező részében alkotmányos követelményt állapított meg. Eszerint a korábbi közoktatási törvény, a *közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény* 4. § (6) bekezdése alkalmazásánál alkotmányos követelmény, hogy az állam vagy a helyi önkormányzat az egyházi jogi személyek által fenntartott közoktatási intézmények működéséhez a hasonló állami és önkormányzati intézményekével azonos mértékű költségvetési támogatáson kívül olyan arányú kiegészítő anyagi támogatást nyújtson, amilyen arányban ezek az intézmények állami vagy önkormányzati feladatokat vállaltak át. Az egyházak kiegészítő támogatásra jogosultságának alapja tehát a közszolgáltatásokban részesülők azon döntése, hogy az adott egyház által fenntartott intézmények közszolgáltatásait igénybe veszik.

21%-kal megnőtt, tanulónként 230 ezer forintra és a költségvetés a korábban elmaradtnak ítélt támogatásokért is kompenzálta.²⁵

A kérdéskör jelentőségét jól érzékelteti, hogy a köznevelési feladatellátási helyek száma a 2014/2015-ös tanévben Magyarországon 10.829 volt,²⁶ azzal, hogy 2010 után az egyházi jogi személyek által fenntartott köznevelési, illetve közoktatási intézmények száma mintegy 50 százalékkal növekedett. A 2012/13-as tanévben már közel 800 intézmény volt egyházi fenntartásban, szemben a 2010-es 550-nel. Ezekben az intézményekben a gyermekek (tanulók stb.) száma is mintegy 100.000-ról mintegy 190.000-re ugrott. Az említett évben a Magyar Katolikus Egyház 497, a Magyarországi Református Egyház 221, a Magyarországi Evangélikus Egyház 74 intézményt tartott fenn. Az egyházi jogi személy által fenntartott közoktatási intézmények tekintetében pl. a 2016. évre vonatkozóan meghatározott működési támogatás fajlagos összege 160 000 forint/gyermek, tanuló/év volt.²⁷

Adalék a kérdéskörhöz, hogy a 99/2008. (VII. 3.) AB határozat értelmében *a korábbi közoktatási törvény – a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény* (a továbbiakban Kööt) – 118. § (4) bekezdésének az indítványok elbírálásakor hatályos első mondata értelmében a nem állami, nem önkormányzati intézményfenntartónak (vagyis pl. az egyházi intézményfenntartónak) járó normatív költségvetési hozzájárulás és az egyéb támogatások együttes összege nem lehetett kevesebb, mint az önkormányzatoknak juttatott normatív költségvetési hozzájárulás. E rendelkezés tehát két részre bontotta a nem állami és nem helyi önkormányzati intézményfenntartónak járó támogatásokat. A különbségtétel következtében az egyházak normatív költségvetési támogatásának és az egyéb – vagyis a nem normatív – támogatások együttes összegének kell legalább megegyeznie az önkormányzatok normatív költségvetési támogatásával. Az ez alapján az egyházaknak járó állami támogatás összege jóval kevesebb (volt), mint az önkormányzatoké, hiszen azokhoz képest az egyházi intézmények az egyéb jogcímen kapott támogatások összegével kevesebbre (voltak) jogosultak. Ez a rendelkezés – az Alkotmánybíróság álláspontja szerint – ellentétes (volt) *a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány egyéb vagyoni kérdéssel* szóló, az 1999. évi LXX. törvénnyel kihirdetett *Megállapodás* 2. cikkével és III. fejezetével, így nemzetközi szerződésbe ütköző volta okán az AB a Kööt. fentebb említett „és egyéb támogatások” szövegrészét megsemmisítette. A Megállapodásban – a hivatkozott helyeken – egyébként az olvasható, hogy „Az Egyház az általa fenntartott közoktatási intézmények után (óvodák, általános iskolák, középiskolák, diákotthonok) ugyanolyan szintű pénzügyi támogatásban részesül, mint a hasonló intézményeket működtető állami és önkormányzati fenntartó,” illetve „A Kormány a közoktatásban vagy szociális ellátásban dolgozók számára a személyi juttatások növelését az önkormányzatok részére nyújtott azonos feltételekkel biztosítja az Egyház részére”.

²⁵ Váradi Balázs: *Közoktatás. A költségvetés és az egyházi és önkormányzati közoktatási intézményrendszer aránya*. Haza és Haladás Közpolitikai Alapítvány, Budapest, 2013. <http://docplayer.hu/625326-Kozoktatasa-koltssegvetes-es-az-egyhazi-es-onkormanyzati-kozoktatasi-intezmenyrendszer-aranya-varadi-balazs-budapest-intezet.html> (2016. 06. 01.), 3.

²⁶ Oktatási adatok, 2014/2015. *Statisztikai Tükör* 2015/31. 4.

²⁷ Magyarország 2016. évi központi költségvetéséről szóló 2015. évi C. törvény 7. mellékletének II.1 alpontja.

Az említett AB határozattal összefüggésben több különvélemény, illetve eltérő jogirodalmi álláspont is napvilágot látott. Ezek főbb érvei abban foglalhatóak össze, hogy az említett kétoldalú szerződésnek nem lehet (nincs) a szerződő felektől független, „objektív” értelmezése. Az AB erre nem lett volna jogosult, különösen, hogy a Megállapodás V. fejezetének (1) bekezdése értelmében „ha a jelen Megállapodás értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatban valamilyen nehézség merülne fel, a Felek közös megegyezéssel keresik meg a legmegfelelőbb megoldást”. Többen felvetették/felvetik továbbá az értelmezés tartalmi helytelenségét, amennyiben a pénzügyi támogatás kifejezés nem feltétlenül azonosítható a normatív támogatás tartalmával, továbbá hangsúlyos érv az is, hogy az egyéb – az egyes igazgatási területeken pénzügyi támogatásokat megállapító – törvények minden esetben előírják, hogy az egyházi és nem egyházi fenntartók által ellátott feladatok után járó normatív és egyéb állami (kölségvetési) hozzájárulások azonos mértékben járnak.

b) Ugyancsak – a fentiekhez hasonló módon – támogatja az állami költségvetés az egyházak *szociális, egészségügyi és kulturális* intézményeit is (az egyházi *szociális intézmények* normatív és kiegészítő támogatása formájában).²⁸ *Támogatás alatt tehát ezeken a területeken* a központi költségvetésről szóló törvényben a szolgáltatások működéséhez biztosított, az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű, az államiakhoz hasonló támogatás, valamint az egyházi kiegészítő támogatás értendő. A részletes szabályok területenként jelennek meg – pl. az egyházi és nem állami fenntartású szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok állami támogatásáról szóló 489/2013. (XII. 18.) Korm. rendeletben, amely igen részletesen fejti ki a normatíva igénylésének, folyósításának és elszámolásának szabályait.

²⁸ A 225/B/2000. AB határozatban az Alkotmánybíróságnak abban a kérdésben kellett döntenie, hogy a *Magyar Köztársaság 2000. évi költségvetéséről szóló 1999. évi CXXV. törvény* 31. §-ának (16)-(19) bekezdései megvalósítják-e az önkényes megkülönböztetést és ennek nyomán sor kerülhet-e az alkotmányellenesség megállapítására. A támadott rendelkezések szerint a szociális és gyermekjóléti, gyermekvédelmi közfeladatot ellátó egyházi intézmények fenntartói a normatív állami hozzájáruláson túl az egyházak támogatásáról szóló törvény rendelkezései és feltételei szerint kiegészítő támogatásra jogosultak. Az indítványozók kiemelték, hogy a nem egyházi és nem állami intézményfenntartók (döntően civil szervezetek) e kiegészítő támogatásban nem részesülnek. A 9/1990. (IV. 25.) AB határozatban már korábban kifejtette az Alkotmánybíróság, hogy a diszkrimináció tilalma nem jelenti azt, hogy az állam részéről minden megkülönböztetés tilos lenne. Az Alkotmány e rendelkezése alapján (azonban) a jognak mindenkit egyenlőként kell kezelnie, azaz az emberi méltóság jogán nem eshet csorba, azonos tisztelettel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és a kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A 61/1992. (XI. 20.) AB határozatban az is kimondásra került, hogy sem a jogegyenlőség alkotmányos követelményéből, sem a diszkrimináció tilalmából nem következik, hogy az állam célszerűségi, gazdaságossági, jogtechnikai, az eltérő helyzetekre figyelemmel lévő szempontok szerint a jogok és kötelezettségek jogalkalmazói úton való megállapítása során a jogalanyok között ne különböztethetne, ha ezzel az Alkotmány más rendelkezéseit nem sérti.

A konkrét ügyben is az az elvi álláspont vezetett az indítvány elutasításához, hogy az azonos személyi méltóság jogából esetenként következhet olyan jog is, hogy a javakat és esélyeket mindenki számára (mennyiségileg is) egyenlően osszák el. De ha valamely – az Alkotmányba nem ütköző – társadalmi cél vagy valamely alkotmányos jog csak úgy érvényesíthető, hogy e szűkebb értelemben vett egyenlőség nem valósítható meg, akkor az ilyen pozitív diszkriminációt nem lehet alkotmányellenesnek minősíteni. Lényeges továbbá annak rögzítése, hogy „az Alkotmányban meghatározott alapjog-kategóriák, így a 70/A. §-ában írt, a diszkrimináció tilalmát meghatározó rendelkezés – annak ellenére, hogy azokat az Alkotmány állampolgári aspektusból fogalmazza meg – a személyekre általában, így a jogi személyekre is vonatkoznak, a jogi személyek számára is biztosított tehát, hogy jogaikat alkotmányosan indokolatlan megkülönböztetés nélkül érvényesítsék.” 21/1990. (X. 4.) AB határozat

További területeket említve, az egyházi jogi személyek kérhetik a minisztertől könyvtárak felvételét a nyilvános könyvtárak jegyzékébe (ami a költségvetési támogatás szempontjából is lényeges), továbbá az egyházi jogi személyek a tulajdonukban lévő kulturális örökség értékeinek megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához, továbbá levéltáraik, könyvtáraik, múzeumaik és közművelődési intézményeik az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű támogatásban részesülnek.²⁹

A bevett egyház kérelmére az állami, önkormányzati stb. közgyűjteményekkel – finanszírozási szempontból is – azonos elbírálás alá kerülhetnek az egyházi jogi személy fenntartásában működő, állami nyilvántartásba vett gyűjtemények (könyvtár, levéltár, muzeális intézmény, kép- és hangarchívum).³⁰

Szintén állami támogatás vehető igénybe a központi költségvetésből az egyházak nyugdíjasházak vagy idősok otthona létesítésére, valamint a lakhatást szolgáló egyházi ingatlanok korszerűsítésére és felújítására.³¹

c) Az egyházi jogi személy az állam, a helyi önkormányzat vagy a nemzetiségi önkormányzat által fenntartott nevelési-oktatási intézményben és az állam vagy az országos nemzetiségi önkormányzat által fenntartott felsőoktatási intézményben törvényben meghatározott módon hitéleti oktatást szervezhet. Az ezen hitéleti oktatáshoz szükséges tárgyi feltételeket és ezen oktatás más iskolai foglalkozással nem ütköző időpontját törvényben meghatározottak szerint az oktatási intézmény, a hitéleti oktatásban közreműködő személyt az egyházi jogi személy, a hitéleti oktatás költségeit pedig az állam biztosítja.

Lényeges fejlemény, hogy a *nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény* 35. §-a értelmében az állam, a helyi önkormányzat vagy a nemzetiségi önkormányzat által fenntartott nevelési-oktatási intézményben a szülő, tanuló kérésére szervezett és nem a kötelező tanórai foglalkozások részét képező fakultatív hitoktatás mellett a jogalkotó bevezette az erkölcsstan óra helyett választható hit- és erkölcsstan oktatást is (melyet kizárólag egyházi jogi személy szervezhet). Szemben a fakultatív hitoktatással, a hit- és erkölcsstan óra az iskolában a tanórai foglalkozások rendjéhez illeszkedik. A finanszírozó ebben az esetben is az állam.

d) Támogatja az állam az *egyházi felsőoktatást* is. Az egyházi felsőoktatási intézményekben pl. már a 2006/2007-es tanévben 24.400 hallgató volt nyilvántartva. A felsőoktatási intézmények működéséhez biztosított állami támogatás rendszerét a Kormány határozza meg, miközben az éves költségvetésről szóló törvény állapítja meg a felsőoktatás állami támogatásának mértékeit. A felsőoktatási intézmények képzési, tudományos célú és fenntartói normatíva alapján történő finanszírozásáról szóló 50/2008. (III. 14.) Korm. rendelet értelmében – az egyházi felsőoktatási intézményekre is kiterjedően – az állam normatív támogatást az államilag támogatott helyre felvett, hallgatói jogviszonnyal rendelkező hallgatók után nyújt. Ezen normatív költségvetési támogatás részeként jelenik meg a képzési támogatás és a tudományos célú támogatás is.

²⁹ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 54. § (4) és 92. § (4) bekezdések.

³⁰ 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről 7.§ 9. pont.

³¹ 12/2001. (I. 31.) Korm. rendelet a lakáscélú állami támogatásokról, 1. § (1) bek.

Lényeges – és az egyházi fenntartású intézmények anyagi biztonságát növelő – lépés volt, hogy lehetővé vált, hogy a minisztérium és az akkreditált hitéleti képzést nyújtó intézmény fenntartója megállapodást kössenek a támogatott hallgatói helyek számáról. A Magyarországi Református Egyház esetében ez a keretszám 1480 fő volt.³²

A jogalkotó minőségbiztosítási indíttatású célja, hogy a – döntően állami forrásokból, normatívákból fenntartott – közfeladatot ellátó (közszolgáltatást nyújtó) intézmények alkalmazottai legalább olyan mértékű javadalmazásban részesüljenek, mint közalkalmazott társaik. Az *Ehtv.* alapján a közcélú feladatot ellátó egyházi jogi személynél az ilyen feladathoz kapcsolódóan foglalkoztatottak munkaviszonyának tartalma a munkabér, a munkaidő és a pihenőidő vonatkozásában a közalkalmazotti jogviszonyhoz igazodik, sőt, az ilyen foglalkoztatottakra az állami vagy a helyi önkormányzati intézmények foglalkoztatottaira vonatkozó központi bérpolitikai intézkedések is azonos feltételekkel terjednek ki. Ez egyként igaz a köznevelési, közoktatási, illetve felsőoktatási területekre.

e) Az egyház a tulajdonában lévő közcélú tevékenységet szolgáló és egyéb ingatlanjainak, a vallási, kulturális örökség értékeinek, a műemlékeknek és a művészi alkotásoknak a megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű, az államiakhoz hasonló támogatásban is részesül. Az állam az egyházi *épületek rekonstrukcióját*, valamint *egyéb egyházi célú beruházásokat* is támogatja pénzügyi források biztosításával. Pl. a 2008. évi költségvetési előirányzat erre 325 millió forintot tartalmazott. Címzetten az állami költségvetés külön is támogat egy-egy egyházi *nagyrekonstrukciós beruházást* (ilyen volt pl. az említett évben a *Dohány utcai zsinagóga*, a *Szent István bazilika*, *Mátyás templom felújítása* stb.). Ezek akkor – több évre elosztva – milliárdos nagyságrendű állami támogatást kaptak.

Egyházi épített örökség védelme és egyéb beruházások cím alatt (tehát a két fenti kategóriára vetítve együttesen) a 2016. évi költségvetés pl. 1 milliárd 400 millió forintot irányzott elő (lásd részletesebben a 2015. évi C. törvényben).

f) Az egyházi jogi személy által ellátott alap- és egyéb közcélú tevékenység elősegítésére további központi költségvetési támogatás is adható, amelyet az Országgyűlés az egyház által meghatározott célokra, az éves költségvetési törvényben állapít meg. Ilyen volt pl. a 2016. évre vonatkozóan a debreceni református oktatási-nevelési intézményrendszer infrastrukturális fejlesztése (2 milliárd 400 millió forint összegben), vagy éppen a Reformáció Emlékbizottság programjainak támogatása (550 millió forint értékben).

g) Egyéb eseti egyházi támogatások (pl. a költségvetési tartalékból)

Az elmúlt évek során többször került sor egyházak támogatására a költségvetés általános tartalékból, amelyből a váratlan kiadásokat kell fedezni. Ettől függetlenül is ismertek egyedi, „diszkrecionális” döntések,³³ melyek akár állami, akár önkormányzati forrásokból juttatnak

³²A Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyarországi Református Egyház között 1998. december 8-án létrejött Megállapodás közzétételéről szóló 1057/1999. (V. 26.) Korm. hat. Mellékletének 17. cikkelye.

³³Schanda Balázs: Állami egyházjog. Vallásszabadság és vallási közösségek a mai magyar jogban. Pázmány Press, Budapest, 2012. 148.

rászoruló vagy egyébként erre érdemes egyházaknak anyagi forrásokat (pl. miniszteri külön keret terhére stb.). Ezek a támogatások természetesen nem csupán az állam, hanem az önkormányzatok részéről is érkehetnek a gyakorlatban.

h) A kistelepüléseken (5000-nél kisebb lélekszámú településeken) szolgálatot teljesítő lelkészek jövedelmét az állam az egyházakkal való megállapodás alapján – *jövedelempótlék formájában* – kiegészíti. Az intézmény bevezetését követően 10 egyházzal jött létre ilyen megállapodás (Magyar Katolikus Egyház, Magyarországi Református Egyház, Magyarországi Evangélikus Egyház, Magyarországi Baptista Egyház, Magyarországi Unitárius Egyház, Evangéliumi Pünkösdi Közösség, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchatus Magyarországi Ortodox Egyházmegyeje, Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye). Erre a célra a 2016-os költségvetés közel 2 milliárd forintot tervezett.

E körben említendő továbbá – bár a határon túli magyar hívek és egyházi jogi személyek támogatását szolgáló eszköz – a kormányzat és a határon túli egyházi jogi személy között az 5000 lakosnál kisebb magyar szórványú települések gyülekezeteiben magyar nyelven szolgálatot teljesítő egyházi személyek kiegészítő támogatásáról szóló megállapodások megkötésének lehetővé tétele is. Külhonban szolgálatot teljesítő egyházi személyek ún. jövedelempótlékára is mintegy 420 millió forintot szánt a 2016-os költségvetés.

i) Külön támogatja az állam a zsidó temetők fenntartását. [Ez gyakorlatilag a kistelepülési lelkészek jövedelempótló támogatását váltja ki – az ismert tragikus történelmi okok következtében gyakorlatilag nincs kistelepülési zsidó lelkész (rabbi)]. Egyébként bármely vallási közösség lehet temető tulajdonosa, továbbá sajátos kedvezmény, hogy a vallási közösség tulajdonában lévő temetőben, temetkezési emlékhelyen a vallási közösség által vallási szertartás keretében végzett urnaelhelyezés a törvény értelmében nem minősül temetkezési szolgáltatásnak.³⁴

A.2. Egyéb közvetlen állami támogatások

E körben részben ingatlanjuttatásról, illetve korábban az állam által elvett ingatlanok visszajuttatásáról érdemes beszélnünk, azzal, hogy utóbbi esetben „vegyes” támogatási formáról van szó amennyiben a természetben történő visszaadás mellett, illetve helyett pénzbeli támogatás is lehetséges.

a) Egyházi ingatlanok helyzetének rendezése.

Az egyházi ingatlanrendezés annyiban kapcsolódik az egyház-finanszírozáshoz, hogy a volt egyházi ingatlanok visszajuttatása, illetve az államosított egyházi ingatlanok utáni kártalanítás komoly költségvetési kihatásokkal bír, továbbá alapvetően hozzájárul(t) az egyházi épületállomány és intézmények számának jelentős növekedéséhez. Szinte közvetlenül a rendszerváltást követően (1991-ben) a vonatkozó törvény elfogadásával³⁵ megindult a *volt*

³⁴ A temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény 4. § (1) bekezdése és 25. § (3) bekezdés a) pontja.

³⁵ A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény.

egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezését célzó folyamat (amely természetesen nem csak a kifejezetten hitéleti jellegű tevékenységek támogatásaként, hanem a közfeladat-ellátással összefüggésben is nagy jelentőségűnek mondható). Ez az egyházak részére lehetővé tette az 1948. január 1-jét követően (lényegében az egypárti diktatúra kialakulása után) kártalanítás nélkül államosított hitéleti, illetve közcélú (oktatás-nevelés, szociális, egészségügyi, kulturális) ingatlanok hasonló célokra történő igénylését,³⁶ vagy meghatározott funkciójú ingatlanok létesítésére pénzbeli kártalanítás biztosítását. A törvény alapján az egyházak összesen több mint nyolcezer igényt terjesztettek elő. A *beterjesztett igények* számát figyelembe véve azok 52-53%-a a Magyar Katolikus Egyházhhoz,³⁷ 35-36%-a Magyarországi Református Egyházhhoz, 6-6,5%-a a Magyarországi Evangélikus Egyházhhoz, 4-4,5%-a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségéhez, 1%-a a kisebb egyházakhoz kötődött. Ami viszont az ingatlanok értékét illeti, ott ehhez képest jelentős eltérések észlelhetők. Így a Magyar Katolikus Egyház kvótája meghaladja az összérték 67%-át, a Magyarországi Református Egyházé viszont nemcsak a darabszám szerinti aránynak, hanem az akkori országos számarányuk szerinti 20%-nak is mélyen alatta marad.³⁸ A többi egyház esetében az összeg szerinti kvóta közelebb áll a benyújtott igények számarányához.

1992–2007 között a benyújtott ingatlanigények 30%-a kormánydöntésekkel – s az azokat végrehajtó egyedi közigazgatási határozatokkal –, 23%-a az egyházakkal megkötött megállapodások révén járadék folyósításával, 12%-a az önkormányzatoknak, illetve az állami tulajdonú ingatlan vagyongazdálkodóknak az igénylő egyházi szervezetekkel megkötött közvetlen megállapodásával rendeződött. Az is megállapítást nyert a rendelkezésünkre álló adatok feldolgozása alapján, hogy a benyújtott egyházi igények valamivel több mint 30%-a nem tartozott a törvény hatálya alá, így a betérjesztő egyházi szervezetek ezeket visszavonták, vagy azok elutasításra kerültek.³⁹

Amint az az adatokból is megállapítható, a folyamat a végéhez közeledik. Az e tárgykörben született egyik utolsó – a közjogi szervezetszabályozó eszközök közé sorolt – jogi instrumentum a Magyarországi Református Egyház és a Magyar Katolikus Egyház számára 2011-ben rendezésre javasolt ingatlanokról, az e célra elkülönített költségvetési keret elosztásáról szóló 286/2011. (VIII. 18.) Korm. határozat, amelyben konkrét pénzellátási terv keretében került rögzítésre, hogy kinek (pl. tulajdonba adás esetén mely jelenlegi tulajdonosnak) milyen kártalanítási összeget fizet az állam.

³⁶ 4/1993. (II. 12.) AB határozat értelmében ott, ahol az állam az állami iskola épületét egyházi tulajdonba adja, azok számára, akik nem kívánnak egyházi iskolába járni, ténylegesen és úgy kell lehetővé tennie állami iskola látogatását, hogy ez ne jelentsen nekik aránytalan terhet. Ám azokat az indítványokat, amelyek szerint a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény azért sértené az Alkotmány 60. §-át, mert az alapfokú oktatási intézmény épületének egyházi tulajdonba adása esetén nem biztosít lehetőséget a lelkiismereti és vallásszabadság jogán alapuló iskolaválasztásra, az Alkotmánybíróság elutasította.

³⁷ A magyar katolikus egyház hatalmas ingatlanvagyonáról nincsen pontos adat. Csupán annyi tudható, hogy a volt egyházi ingatlanok tulajdoni rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény alapján 2001 végéig 732 helyrajzi számon lévő ingatlant kapott vissza kormányhatározattal, 565 ingatlant pedig közvetlen megállapodással, 31,2 milliárd forint nyilvántartási értéken. További 1239 helyrajzi számon lévő ingatlanról évi 2,3 milliárd forint összegű járadék fejében véglegesen lemondott, és tudomásul vette, hogy 1192 általa igényelt ingatlant nem kap vissza. Mintegy 730 helyrajzi számon lévő, 33,8 milliárd forint nyilvántartási értéken szereplő ingatlan sorsa volt rendezetlen 2011-ben. Az 1948 után is a magyar katolikus egyház birtokában maradt ingatlanokról a Püspöki Konferencia tájékoztatása szerint nincsen hitelt érdemlő összesítés.

³⁸ Fedor Tibor: Egyház-finanszírozás Magyarországon. http://www.mtatk.hu/interreg/kotet2/20_fedor.pdf (2011. 11. 01.), 415.

³⁹ Fedor i. m. 416.

Az érintett egyházak volt államosított ingatlanok egy részének igényléséről az állammal való megállapodás alapján *járadék* fejében lemondhattak (ennek törvényi lehetőségét is a vatikáni megállapodás teremtette meg⁴⁰). Lehetőség volt a járadék kiegészítésében is megállapodni, amennyiben az érintett egyház hitéleti és közcélú tevékenysége azt indokolta (ez korábban főként a két történelmi protestáns egyházra – református, evangélikus – vonatkozott, akiknek intézményfenntartó tevékenységének volumene meghaladta ingatlanjaik mértékét, illetve az egyházközségekre épülő szervezetük nem tette lehetővé, hogy a nem természetben igényelt ingatlanok utáni járadékot a közegyházak használják fel).

A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény (Etv.) hatálya alá tartozó, az egyház által nem természetben visszakért, számára át nem adott, vagy egyébként nem rendezett egyházi ingatlanokra vonatkozó pénzügyi igény tehát közös megegyezés esetében járadék forrásává alakítható, amely az egyház hitéleti és közcélú tevékenységének finanszírozására használható fel. A járadék folyósítása az igénylő egyház jogutód nélküli megszűnéséig tart. A járadékalap és a kiegészítő járadék összege évente a költségvetésben tervezett éves átlagos fogyasztói árindex változása alapján valorizálásra kerül(t). Az éves járadék összegét – a költségvetés végrehajtásáról szóló törvény elfogadását követően – a KSH által közzétett előző évi átlagos fogyasztói árindex alapján korrigálni kell. A járadék mértéke 1998–2001 között évi 4,5%, 2001-től évi 5% volt. Az évente rendszeresen folyósított járadékot – amely tehát az érintett egyház jogutód nélküli megszűnéséig tart, tehát gyakorlatilag örökjáradéknak tekinthető – az egyházak szabadon használhatják fel *hitéleti és közcélokra* (pl. 2007-ben ez 8,71 Mrd Ft volt).⁴¹ Az egyházak összesen 67,4 Mrd Ft értékű ingatlanigényről mondtak le járadék fejében.⁴²

A járadékban részesülő egyházak (külön jelölve, amelyek kiegészítést is kapnak): Magyar Katolikus Egyház, Magyarországi Református Egyház (kieg.), Magyarországi Evangélikus Egyház (kieg.), Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, Budai Szerb Ortodox Egyházmegye (kieg.), Magyarországi Baptista Egyház (kieg.).

Ezen kiadás éves nagyságrendjét jól érzékelteti, hogy az átadásra nem került ingatlanok utáni járadék tervezett mértéke a 2016-os költségvetésben 17 milliárd 650 millió forint volt.

Az érintett kérdéskörhöz több szálon is kapcsolódik a 16/1993. (III. 12.) AB határozat, amelyben megállapításra került, hogy alkotmányellenes helyzet állt elő azért, hogy Magyarország nem tett eleget a Párizsi békeszerződés 27. cikkének 2. pontjában foglaltaknak, amennyiben a zsidó származású vagy izraelita vallású lakosságtól az 1600/1944. ME rendelettel letétbe vett vagyontárgyak, illetve az értük kapott kártalanítás az Országos Zsidó Helyreállítási Alapot, vagy jogutódját illeték volna, de a mindenkor magyar kormányok elmulasztották megalkotni azt a jogszabályt, amely a hatályos 1946. évi XXV. törvényekben és a párizsi Békeszerződésben vállalt kötelezettség végrehajtására irányult volna. Az Alkotmánybíróság döntésének meghozatalánál arra is tekintettel volt: nem a

⁴⁰ Lásd a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentzsék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdésről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről szóló 1999. évi LXX. törvényt.

⁴¹ Fedor i. m. 415.

⁴² Fedor i. m. 414.

zsidóság az egyetlen olyan népcsoport, amelyet az elmúlt évtizedek során Magyarországon faji, vallási vagy nemzetiségi okból üldöztek és különböző joghátrányokkal sújtottak, de tagjainak tömeges megsemmisítése következtében más népcsoportoknál súlyosabb sérelmeket és veszteségeket szenvedett. Ha tehát a Magyar Állam a zsidóság érdek-képviselői szervei tekintetében végrehajtja a Párizsi békeszerződést, ez más, szintén üldözésnek kitett népcsoportokhoz képest olyan megkülönböztetés, amely nem csupán nem (volt) ellentétes az Alkotmány 70/A. §-ában foglaltakkal, hanem éppen a korábbi hátrányos megkülönböztetés részbeni ellensúlyozását szolgálja (szolgált).

E körben említendő, hogy a 647/B/2008. AB határozat volt hivatva eldönteni azt a kérdést, hogy – egyebek mellett – mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség valósult-e meg akkor, amikor a Magyar Köztársaság Kormánya nem módosította a közte és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségével a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezésével kapcsolatos pénzbeli igény járadékká alakításával összefüggésben kötött – és kormányhatározatokban testet öltő – megállapodásokat⁴³ azon az alapon, hogy 2004. június 15-én létrejött egy új zsidó „egyház”, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) hívei is jogosultak lennének a zsidóságot érintő kárpótlásra – az említett megállapodásokban foglaltakkal megegyező formá(k)ban. Az Abtv. 49. §-a értelmében mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására akkor kerülhet sor, ha a jogalkotó szerv a jogszabályi felhatalmazásból származó jogalkotói feladatát elmulasztotta és ezzel alkotmányellenességet idézett elő. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata értelmében a két feltételnek együttesen kell fennállnia.⁴⁴ Az AB megállapította, hogy az adott kérdésben a kormányt nem terhelte jogalkotói feladat, amennyiben az Etv. alapján az ingatlanok visszaigénylésének lehetősége 1998. január 15-ével megszűnt, s minekutána az EMIH ekkor még nem működött bejegyzett egyházként, nem is volt abban a helyzetben, hogy a jogelődjétől kártalanítás nélkül állami tulajdonba került ingatlan(oka)t a jogszabályban rendelkezésre álló határidőben igényelje.

b) Az egyház-finanszírozási törvény lehetőséget ad arra, hogy a Kormány – az a) alpontban megjelölt lehetőségeken túlmenően – a bevett egyházat közcélú tevékenysége folytatásához szükséges ingatlan megszerzéséhez segítse.

A 381/B/2004. AB határozat kimondta, hogy az Eaf. 10. §-a, amely feljogosítja a Kormányt, hogy az egyházak közcélú tevékenysége folytatásához szükséges ingatlan megszerzéséhez segítséget nyújtson – nem diszkriminatív az egyéb közcélú tevékenységet végző szervezetek, intézmények finanszírozásával szemben, amennyiben az említett rendelkezés alapján az egyházak konkrét finanszírozásban, ingatlan-juttatásban nem részesülnek. Az AB lényegesnek tartotta továbbá annak kimondását is, hogy „a kedvezményezett egyházak nem vethetők össze bármely, nem gazdasági célú jogi személlyel, hanem csakis összehasonlítható funkciójú, szerepű, nagyságrendű és autonómiájú jogi személyekkel, amelyek tulajdona szintén szorosan kötődik valamely alapvető jog (illetve feladat) ellátásához. Az egyházak nem körülhatárolt résztevékenységre vagy meghatározott érdekek képviselőire szerveződnek, mint a gazdasági társaságok vagy az egyesületek, pártok, szakszervezetek, hanem vallás

⁴³ 1058/1999. (V. 28.) Kormányhatározat és 1045/2001. (IV. 20.) Kormányhatározat.

⁴⁴ Lásd pl. a 22/1990. (X. 16.) AB határozatot.

gyakorlására. A vallás viszont a hívő számára a teljes személyiséget és az élet minden területét érinti és meghatározza. A vallásszabadság garantálásától elválaszthatatlan az egyházak működőképessége. (...) Az önkényesség nem állapítható meg, ha a vagyonnal való ellátás az illető szervezet funkcióihoz igazodik. A fentiek alapján az AB nem állapított meg alkotmányellenes megkülönböztetést az egyházak és más jogi személyek között.”

B. Közvetett támogatások

A közvetett támogatások közé azokat a jogintézményeket, jogi megoldásokat soroljuk, melyek révén az állam egyrészt az állampolgárokat és szervezeteiket hajlamosítja az egyházi jogi személyek támogatására, másrészt pedig – pl. az egyéb piaci szereplőkhöz képest – megkönnyíti a tulajdonszerzésüket, a vagyoni forgalomban való részvételüket, vagyoni jogaik érvényesítését, szűken vett hitéleti és közcélú tevékenységeik végzését. Mindkét esetkör jellegzetessége, hogy az állam nem direkt formában juttat anyagi javakat az egyházi jogi személyeknek, hanem – az esetek többségében – csupán lemond bizonyos állami bevételekről – ezzel is stimulálva azok vagyoni forgalomban való részvételét, illetve egyéb, nem állami aktorok általi támogathatóságát.

B.1. Közvetett támogatások – hajlamosító szabályok révén

a) Az állampolgárok – más államokhoz hasonlóan⁴⁵ – hazánkban is rendelkezhetnek a *személyi jövedelemadójuk (a továbbiakban szja) 1 százalékáról* az általuk megjelölt egyház javára:

Ez a lehetőség a civil szervezetek tekintetében 1997 óta, az egyházak tekintetében 1998 óta áll fenn Magyarországon.

A hatályos Eaf. 4. § (1) bekezdése értelmében a bevett egyház jogosult a rendelkező nyilatkozatot tevő magánszemélyek által befizetett személyi jövedelemadó egy százalékára, amely a bevett egyház belső szabályában meghatározott módon használható fel. Sőt, a bevett egyházak a fentiek mellett további, kiegészítő támogatásra jogosultak; amennyiben a bevett egyházak tekintetében a rendelkezések összege együttesen nem éri el a befizetett adó egy százalékát a nyilatkozattal érintett évre vonatkozóan, úgy ennek mértékéig a bevett egyházaknak ténylegesen átutalandó összeget a központi költségvetésből ki kell egészíteni. Ezen kiegészítő támogatásból a bevett egyház a személyi jövedelemadó 1%-áról rendelkező magánszemélyek által tett felajánlások számának arányában részesül. Utóbbi tényező miatt annak is érdemes lehet rendelkező nyilatkozatot tennie, akinek a bevallásában fizetendő adója 0 forint, hiszen a kiegészítő támogatás ennek ellenére nőhet.

⁴⁵ Pl. Spanyolországban és Olaszországban 0,5239, illetve 0,8%-a átirányítható az Szja-nak (2008-as adat). Az azonos százalékszám a vallási megoszlástól függetlenül egészen másként hat az egyházak működésére, aminek az a magyarázata, hogy eltérőek a jövedelmi viszonyok, az adószervezet és az egyes államok gazdasági helyzete. Az említett államok GDP-je természetesen magasabb, és szintén nagyobb az Szja-bevétel GDP-n belüli aránya. A spanyol és olasz egyházaknak mindezen tényezők mellett olyan, jelentős saját vagyonuk is van, amit jövedelemszerzésre felhasználhatnak, míg Magyarországon az egykor vagyonos egyházak a korábbi egyházi ingatlanok helyzetének rendezése során elsődlegesen jövedelemszerzési célra ingatlanokat nem kaptak vissza. Forrás: Rixer Ádám: Egyházak és vallási célú egyesületek gazdálkodása. In: Antalóczy Péter (szerk.): Az állami egyházjog alapjai. Patrocinium, Budapest, 2012. 235.

A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény (a továbbiakban Szja tv.) szerint a külön törvényben (a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény) meghatározottak szerint a magánszemélynek lehetősége van arra, hogy az összevont adóalapjának az Szja tv. 45.§-ában szereplő levonások után fennmaradó (megfizetett) adója 1 %-át az Ehtv. szerinti bevett egyház – ide nem értve az egyház szervezeti egységét – részére felajánlja. Kedvezményezett csak az az egyház lehet, melyet az adóhatóság a benyújtott kérelme alapján technikai számmal látott el. A magánszemélyek a rendelkező nyilatkozatot (nyilatkozatokat) – függetlenül a személyi jövedelemadó bevallásának, megállapításának módjától – az adóévet követő év május 20-ig juttatják el az adóhatósághoz. E határidő elmulasztása jogvesztő. A rendelkező nyilatkozaton (nyilatkozatokon), illetve elektronikus úrlapon fel kell tüntetni a kedvezményezett technikai számát.

Egy korábbi konkrét példát keresve a személyi jövedelemadóból az egyházak javára felajánlható 1 százalékról 2012. május 20-ig valamivel több, mint egymillióan rendelkeztek Magyarországon (ezen adat értelmezéséhez érdemes tudnunk, hogy a 4,494 millió adózóból 3,239 millió nyilatkozhatott volna). Ez összességében azt jelentette, hogy az egyházak és május 20-ig technikai számmal rendelkező szervezetek javára 3,98 milliárd forint felajánlás érkezett (ugyanaz az adat 2011-ben mintegy 5,1 milliárd forint volt; a csökkenés hátterében elsősorban a személyi jövedelemadó kulcsának változása áll).

2015-ben a bevett egyházak javára 4 milliárd 320 millió forint felajánlás érkezett – ez mintegy fele a civil szervezetek számára felajánlott 1%-oknak. Enyhe növekedés figyelhető meg mindkét körben, azzal együtt is, hogy változatlanul csupán az adózók kisebb része tesz ilyen módon rendelkezést.

b) Közcélú adomány kedvezménye:

Közvetett támogatásnak minősíthető, hogy a bevett egyház, illetve a belső egyházi jogi személy a *társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény* (a továbbiakban Tao. tv.) szerinti adomány utáni kedvezmény igénybevételére jogosító igazolás kiállítására jogosult. 2010. január 1-jétől magánszemélyeknek nincs lehetősége az egyházak által kiállított közcélú adományról szóló igazolás alapján szja kedvezményt érvényesíteni, ez jelenleg csupán a társasági adó rendszerén keresztül lehetséges.

A Tao. tv. szerint az egyházi jogi személy részére az adóévben visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatás, juttatás, térítés nélkül átadott eszköz, nyújtott szolgáltatás (támogatás) akkor minősül adománynak, ha azt az egyházi jogi személy részére törvényben meghatározott tevékenysége támogatására nyújtják (azaz gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenység támogatására⁴⁶), feltéve hogy az nem jelent a Tao. törvényben meghatározottakon túl vagyoni előnyt az adományozónak [Lásd Tao. tv. 4. § 1/a. pont.

Az adóalap megállapítása céljából kiállított igazolás (amely tartalmazza a kiállító és az adózó megnevezését, székhelyét, adószámát, az adomány összegét és a támogatott célt) azé

⁴⁶ Eaf. 2. § (5) bek.

előnyös a támogatónak mert a támogatás (illetve annak meghatározott része⁴⁷) a *vállalkozási tevékenység érdekében felmerülő költségként, illetve ráfordításként számolható el.*

B.2. Közvetett támogatás – az egyébként (általánosan) irányadó szabályokhoz képest megállapított kedvezmények és mentességek révén

a) Adózás és illetékfizetési kötelezettség körében megállapított lényegesebb kedvezmények és mentességek

Társasági adó

Az egyházi jogi személyek alanyai a jelenleg hatályos Tao. törvénynek, attól függetlenül, hogy az adott adóévben vállalkozási tevékenységet folytattak vagy sem. [Tao. tv. 2.§ (2) bekezdés g) pont].

Az adókötelezettség csak a vállalkozási tevékenység jövedelme alapján áll fenn, kivéve, ha az *egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény* (a továbbiakban Civil tv.⁴⁸) megfelelő alkalmazásával bármelyikük elsődlegesen gazdasági-vállalkozási tevékenységet folytatónak minősül, mert a vállalkozási tevékenysége bevétele eléri az összes bevétele 60 százalékát (Civil tv. 2. § 7. pont). Ekkor a teljes jövedelem alapján, az általános előírások szerint áll fenn az adókötelezettség (Tao. tv. 6. § (4) bekezdés].

Az adóévben vállalkozási tevékenységet nem folytató egyházi jogi személy társasági adókötelezettségét azzal teljesíti, hogy az adóévre bevallást helyettesítő nyilatkozatot tesz. [Tao. tv. 5.§ (1) bek. és az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény (a továbbiakban Art.) 31.§ (5) bek.].

Az adóévben vállalkozási tevékenységet (pl. befektetés) is folytató egyház a vállalkozási tevékenysége adózás előtti eredményét az Ehtv. és az Eaf. tv. – egyes tevékenységek vállalkozásnak minősülő jellegével összefüggő – rendelkezéseinek figyelembevételével határozza meg. [Tao. tv. 9.§ (9) bekezdése]. Egyházi jogi személyek esetén, előzőeken túl alkalmazható a közhasznú szervezetekre vonatkozó azon különleges szabály is, hogy esetükben a jogalkotó meghatároz egy kedvezményes bevételi mértéket is, amely jelenleg az összes bevétel 15 százaléka. A kedvezményezett vállalkozási tevékenység mértéke közhasznú szervezet esetében az összes bevétel 15 százaléka. Mindebből az következik, hogy amennyiben az egyházi jogi személy vállalkozási tevékenységéből származó adózás előtti eredménye nem éri el az összes bevétel 15 százalékát, akkor társasági adó fizetési kötelezettsége sem keletkezik.

⁴⁷ Tao. tv. 3. melléklet B) 17. pont.

⁴⁸ Használatos még az Ectv. rövidítés is. Pl. *a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény* kihirdetésekor 4. §-ának a) pontja is az Ectv. rövidítést alkalmazta.

Az adóalap meghatározásához a módosító tételek közül azokat kell teljes egészében számításba venni, amelyek kizárólag a vállalkozási tevékenységhez kapcsolódnak, illetve a bevétellel arányosan kell számításba venni azokat a tételeket, amelyek az alaptevékenységhez és a vállalkozási tevékenységhez egyaránt kapcsolódnak. Az egyházi jogi személy az adóalap megállapításakor a vállalkozási tevékenység adóévi adózás előtti nyereségének azzal a részével is csökkentheti a vállalkozási tevékenység adózás előtti eredményét, amelyet kulturális, nevelési, oktatási, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, gyermek- és ifjúságvédelmi, sport, tudományos és műemlékvédelmi tevékenység, továbbá a hitéleti célú ingatlanfenntartás bevételt meghaladó költsége, ráfordítása fedezetére használ fel, továbbá az e célból lekötött tartalékba helyezett összeggel [Tao. tv. 9.§ (5) bekezdése].

Az egyházi jogi személyeket illetően további különleges szabály, hogy a társasági adóelőleg bevallására és megfizetésére vonatkozó szabályokat nem kell alkalmazniuk. [Tao. tv. 26. § (11) bekezdése].

Általános forgalmi adó

A jelenleg hatályos *általános forgalmi adóról szóló 2007.évi CXXVII. törvény* (a továbbiakban Áfa tv.) alkalmazási hatályra és adóalanyiságra vonatkozó rendelkezései értelmében az egyházak – mint „jogképes szervezetek” – azon szolgáltatásaikra, termékértékesítésekre tekintettel melyeket belföldön, rendszeresen vagy tartósan ellenérték fejében végeznek, vagy melyek ellenérték megtérítését vonják maguk után (az Áfa tv. értelmében: gazdasági tevékenység), *áfa* alanyokká válnak. A rendszeresen vagy tartósan ellenérték fejében nyújtott szolgáltatások körébe beletartozhatnak egyrészt azok a különféle egyházi jogi személyek által biztosított szolgáltatások, melyeket az egyházak a hitéleti tevékenységgel összefüggésben nyújtanak (esküvő, keresztelő stb.), másrészt azon szolgáltatások is, melyeket az egyházi jogi személyekre vonatkozó külön törvények értelmében nem vállalkozási tevékenység keretében (pl. egyházi ingatlanok részleges hasznosítása), vagy akár kifejezetten vállalkozási tevékenység keretében nyújtanak. Az Áfa tv. 85.§ (1) bekezdés több pontja is adómentességet tesz lehetővé az egyházi jogi személyek számára, egyrészt különböző humán jellegű közszolgáltatásokkal összefüggésben („a tevékenység közérdekű jellegére tekintettel”), másrészt a vallási célokat szolgáló, az egyházi jogi személy tagjainak teljesített szolgáltatásnyújtások és ahhoz szorosan kapcsolódó termékértékesítések körében.⁴⁹

Azon tevékenységek vonatkozásában, melyek nem sorolhatóak be az Áfa tv. adómentességet megalapozó jogcímei közé, azokra az Áfa tv. termékértékesítésre, szolgáltatásnyújtásra vonatkozó általános szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy amennyiben az Áfa tv. XIII. fejezetében előírt feltételek egyébként fennállnak, lehetőség van alanyi adómentesség választására is.

Egyházi személyek egyes jövedelmeinek személyi jövedelemadó kötelezettsége

⁴⁹ Áfa tv. 85. § (1) bek. 1) pont.

A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény értelmében egyházi személy alatt olyan személyt kell érteni, akit az adott egyházi jogi személy saját belső törvényeiben és szabályzataiban annak minősít. Az (Art.) értelmező rendelkezéseket tartalmazó 178. §-ának 22. pontja rögzíti, hogy az egyházi személyt adójogi szempontból munkaviszonyban álló személynek kell tekinteni. Amennyiben tehát egyházi személyről van szó, akkor az egyházi jogi személy által részére havonta, rendszeresen juttatott járandóság (egyházi fizetés) a munkaviszonyból származó jövedelemmel esik egy tekintett alá, így az adókötelezettség megállapítására az Szja tv. nem önálló tevékenységből származó jövedelemre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni. Természetesen erre csupán az Szja tv. 1. sz. mellékletében foglaltak figyelembevételével kerülhet sor, ugyanis az adómentes bevételnek minősít egy sor, kifejezetten egyházi tevékenységgel kapcsolatos juttatást (adományt, ajándékot, ellátást stb.) az alábbiak szerint:

- *A 4.8. alpont szerint adómentes bevétel az egyházi jogi személy által egyházi személynek vagy az egyházi jogi személy részére végzett tevékenység ellátásáért rendszeres havi díjazásban részesülő magánszemélynek, elkülönített nyilvántartás alapján*
 - a) juttatott olyan vagyoni érték (így különösen a perselypénz, az egyházfenntartói járulék vagy az adomány, ide nem értve az egyházi jogi személy számára közcélú adományként átadott pénzüsszeget), amelyet egyházi szertartásért vagy egyházi szolgálatért magánszemély közvetlenül vagy közvetve nyújt,*
 - b) a központi költségvetésből jövedelempótlék vagy annak megfelelő jogcímen nyújtott támogatás.*

A fentiek alapján adómentes tehát az egyházi személyek részére magánszemélyek által juttatott vagyoni érték (pl. temetésért, esketésért, keresztlőért stb. fizetett összegek), ide értve azt az esetet is, ha a tényleges kifizetés már az egyházközösségen keresztül – közvetve – történik ugyan, de a kifizetés forrásául egyébként magánszemélyek által juttatott bevételek szolgálnak (pl.: perselypénz, adomány). Megjegyzendő, hogy e kérdéskörben előfordult félreértés a tekintetben, hogy mi a különbség a közvetlenül és közvetve juttatott vagyoni érték adókötelezettsége között (ennek egyik oka egy évvel ezelőtt megjelent APEH tájékoztató volt), ugyanakkor a jelenleg hatályos Szja tv. egyértelműen adómentesnek minősíti azokat a magánszemélyek által közvetve juttatott vagyoni értékeket is, amelyeknek magánszemélyek befizetései képezik az alapját és utólag „osztanak” vissza az egyházi személyek részére.(pl.: perselypénz).

- *Szintén az Szja tv. 1. mellékletében találjuk azt a szabályt (8.20. alpont), amely a nem pénzben kapott juttatások közül adómentessé teszi az egyház belső törvényeiben és szabályaiban meghatározott tartási kötelezettségből adódó juttatást, ideértve az egyház által a kezelésében levő egyházi üdülőben egyházi személynek nyújtott ingyenes üdülést is, valamint a bejegyzett szerzetesrend közösségében élő magánszemély tagnak a rendtől – egyéni szükségleteinek fedezetére – kapott pénzbeli vagy nem pénzbeli juttatást.”*

- *Az Szja tv. az egyházi jogi személyek mozgásterét azzal is bővíti, hogy egyes, egyházi jogi személyek által nyújtott ellátások, támogatások stb. is adómentes bevételként kezelendők, azaz az egyházi jogi személyek által nyújtott támogatás ily módon is felértékelődik: az Szja tv. 1. mellékletének 1.3. pontja értelmében adómentes az egyházi jogi személy által nyújtott szociális segély; 4.13. pontja értelmében az egyház által a tanuló, a hallgató részére e jogviszonyára tekintettel adott pénzbeli juttatás; továbbá a 8.1. pont alapján az egyházi forrásból nyújtott oktatási, egészségügyi és szociális ellátás (ideértve a gyermek, a tanuló, a beteg, illetve a szociális ellátásra jogosult részére ingyenesen vagy kedvezményesen természetben biztosított étkeztetést is) azzal, hogy az üdültetés és a gyógyüdültetés nem minősül egészségügyi, illetőleg szociális ellátásnak.*

További adókedvezmények és –mentességek, illetve illetékmentességek és egyéb jogosultságok

a) A helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény teljes személyes illetékmentességet biztosít az egyházi jogi személyeknek. Külön kiemelandő, hogy az egyházi jogi személy tulajdonában lévő építményben, telken vendégéjszakát – kizárólag az egyházi jogi személy hitéleti tevékenységéhez kapcsolódó részvétel céljából – eltöltő egyházi személy is mentesül az adókötelezettség alól.⁵⁰

b) Mentés a gépjárműadó alól az egyház tulajdonában lévő gépjármű, az a személygépkocsi, amelyet egyház, egyházi karitatív szervezet kizárólag alapfeladata(i) ellátásához üzemeltet, illetve az egyházi segélyszállítmányt szállító jármű.⁵¹

c) Az 1998. január 1-je előtt hatályos jogszabályok alapján műemlék, műemlék jellegű, városképi jelentőségű kategóriában védett ingatlanok tekintetében első helyen az államot, második helyen a feladatot ellátó helyi önkormányzatot, ennek hiányában az ingatlan fekvése szerinti települési önkormányzatot – fővárosban lévő ingatlan esetén a fővárosi és kerületi önkormányzatot megegyezésük szerint – elővásárlási jog illeti meg. A vallási közösség működését biztosító, illetve hitéleti, oktatási, nevelési, egészségügyi, szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi, továbbá kulturális célú, egyházi használatban lévő műemlék épület esetében a települési önkormányzat helyett második helyen a használatot illeti e jog.⁵²

d) A nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshely-szolgáltatásról szóló 173/2003. (X. 28.) Korm. rendelet hatálya – a közegészségügyi előírások kivételével – nem terjed ki az egyházi jogi személy által nyújtott szálláshely-szolgáltatásra [2. § (2) bekezdés e) pontja].

e) Az egyházi jogi személyek beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 296/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet kimondja, hogy az egyházi jogi személy a naptári évről a naptári év utolsó napjával egyszerűsített éves beszámolót készít, illetve amennyiben az egyházi jogi személy alaptevékenységéből és vállalkozási

⁵⁰ 31. § e) pont.

⁵¹ Lásd részletesebben a gépjárműadóról szóló 1991. évi LXXXII. törvény 5. § d), 17/D. § b) és 18. § 23. pontjait.

⁵² A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 86. § (4) bekezdése.

tevékenységből származó bevételének együttes összege – két egymást követő évben évenként – az 50 millió forintot nem haladja meg, egyszeres könyvvitellel alátámasztott egyszerűsített beszámolót készíthet.⁵³ További kedvezmény, hogy amennyiben az egyházi jogi személy vállalkozási tevékenységet nem folytat, az egyszerűsített éves beszámoló és az egyszerűsített beszámoló formáját és tartalmát – a rendelet egyébként irányadó szabályaitól eltérően – a belső szabályában határozza meg.

Gyakorisága miatt rendkívül lényeges szabály az is, amely kimondja, hogy az ún. továbbutalási céllal kapott támogatást kettős könyvvitel vezetése esetén nem bevételként, hanem ún. egyéb bevételként kell figyelembe venni.

f) *A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény* (a továbbiakban Tbj.) 5.§ (1) bekezdésének h) pontja értelmében az egyházi szolgálati viszonyban álló egyházi személy – amennyiben nem saját jogú nyugdíjas – biztosítottként minősül. Az egyházi személy fogalmát a törvény nem határozza meg, de igazodva az Szja tv. rendelkezéseire, kijelenthető, hogy a társadalombiztosítás rendszerében is az tekinthető egyházi személynek, akit az adott egyházi jogi személy a belső törvényeiben, szabályzataiban annak minősít.

A járulékalap és járulékfizetés tekintetében sajátos szabályok érvényesülnek a tekintetben, hogy az egyházi személyek jogviszonyára tekintettel havonta, rendszeresen juttatott járandóság a Tbj. 4. §-ának k) pontja alapján járulékalapot képező jövedelemnek minősül ugyan, de a járulékfizetési kötelezettséget ettől eltérően a minimálbér alapulvételével kell teljesíteni. Ez azt jelenti, hogy az egyházi szolgálati viszonyban álló egyházi személy után az egyházi jogi személy a Tbj. 19. § (2)-(3) bekezdésében meghatározott mértékű nyugdíjjárulékot, valamint természetbeni egészségbiztosítási járulékot csupán a mindenkori minimálbér után fizeti meg. A járulékot központilag, egy összegben az Art. szabályai szerint kell az állami adóhatóságnak bevallani és megfizetni.

Amennyiben az egyházi személy a Tbj. 5.§-ában foglalt egyéb jogviszonyokból szerez járulékalapot képező jövedelmet, akkor azok járulékkötelezettségét az adott jogviszonyra vonatkozó szabályok szerint kell elbírálni. Azon jövedelmek után, melyeket magánszemélyek adómentesen juttatnak az egyházi személyek részére természetesen nincsen járulékfizetési kötelezettség.

További lényeges szabály, hogy szolgálati időként kell továbbá venni az egyházi jogi személy által kiállított igazolás alapján az egyházi személyként ilyen minőségben eltöltött, az 1997. december 31-ét követően pedig azt az időtartamot, amelyre 2011. december 31-éig az előírt nyugdíjbiztosítási és nyugdíjjárulékot, 2012. január 1-jétől az előírt nyugdíjjárulékot az egyházi jogi személy megfizette.⁵⁴

g) A harmadik országbeli állampolgár Magyar Köztársaság területén foglalkoztatásra irányuló jogviszony keretében történő foglalkoztatásához nincs szükség engedélyre egyházban vagy

⁵³ 5. § (1)-(2) bekezdés

⁵⁴ *A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény* 38. §-a (1) bekezdésének b) pontja.

annak intézményében munkát végző, az egyházi szolgálatot élethivatásszerűen folytató személy tevékenységéhez.

h) Korábban széles körű vámmentességben is részesültek az egyházak, vallásfelekezetek részére ellenszolgáltatás nélkül beküldött gyógyszer, élelmiszer, ruhanemű, liturgikus jellegű és egészségügyi küldemények után. Ez az EU-csatlakozással jórészt elveszítette jelentőségét.

i) *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény* 15. §-a (1) bekezdésének d) pontja értelmében mentesek a gazdasági és anyagi szolgáltatások alól az egyházak azon dolgok és jogok tekintetében, amelyek közvetlenül a vallási közösség hitéleti feladatait szolgálják.

j) *A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény* említi, hogy a magyarországi székhelyű egyház is fogadó szervezet lehet.⁵⁵

C. Egyéb támogatások

Léteznek olyan – pl. az állami költségvetésben fejezeti kezelésű célelőirányzatokként – nevesített támogatások is, melyek nem egyházi jogi személyeket támogatnak, hanem azok által létrehozott (támogatott) szervezeteket. A 2016-os költségvetési törvényben ilyen pl. Az Élet Menete” Alapítvány támogatása, Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány működéséhez és feladatainak ellátásához szükséges hozzájárulás, Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány támogatása.

Létezik az egyházi jogi személyekhez szorosan kötődő karitatív szervezetek (tipikusan szintén alapítványok) egyedi döntéssel történő támogatása is; 2016-ban például a Kormány a Karitatív Tanács (KT) öt tagszervezetének fejenként 50 millió forintot adott, hogy támogassa a határon, a migránsválsággal összefüggésben végzett munkájukat. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Katolikus Karitás, a Magyar Református Szeretetszolgálat, a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet és a Magyar Vöröskereszt az ötven-ötven millió forint támogatást szabadon felhasználható összegként kapta, így nemcsak élelmiszervásárlásra, hanem gyógyászati segédeszközök, sátrak vagy éppen a munkájukat segítő járművek vásárlására is költhetik/költhették.

6. Az egyházak gazdálkodására vonatkozó egyes szabályok rövid összefoglalása

Az egyházi jogi személyt külön jogszabályokban (Ehtv. és Eaf. tv.) meghatározott (hitéleti és közcélú) alaptevékenységet és vállalkozási tevékenységet folytathat. A gazdálkodás – és annak külső ellenőrzése – körében lényeges különbség tapasztalható az egyházi jogi személyek hitéleti célú bevételei és a nem hitéleti célra nyújtott költségvetési támogatások vonatkozásában. Az egyházi jogi személyek hitéleti célú bevételeit és azok felhasználását ugyanis állami szerv nem ellenőrizheti (hitéleti célú bevételnek minősül különösen a személyi

⁵⁵ 3. § (1) bek. e) pont.

jövedelemadó meghatározott részének egyház számára történő felajánlása, annak költségvetési kiegészítése, az ennek helyébe lépő juttatás, valamint az ingatlanjáradék és annak kiegészítése).

Ehhez képest az egyházi jogi személynek nem hitéleti célra nyújtott költségvetési támogatás felhasználásának törvényességi szempontok szerinti ellenőrzését az Állami Számvevőszék végzi. Az egyházi jogi személy a nem hitéleti célra nyújtott költségvetési támogatásból származó bevételét és annak felhasználását a számvitelről szóló törvény és az államháztartásról szóló törvény rendelkezései, valamint a könyvvizetéshez kapcsolódó egyéb jogszabályok szerint tartja nyilván.

További lényeges szabály az egyházi jogi személyek gazdálkodása körében, hogy az egyház a számvitelről szóló törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet rendelkezéseinek megfelelően, elkülönítetten köteles nyilvántartani gazdasági-vállalkozási tevékenységének bevételeit, költségeit és ráfordításait.

7. A vallási tevékenységet végző szervezetek, azaz egyesületek pénzügyi forrásaira és gazdálkodására vonatkozó főbb szabályok

Az Ehtv. 19. § (2) bekezdése értelmében – hasonlóan a bevett egyházakhoz – a vallási egyesületek is részt vállalhatnak a társadalom értékteremtő szolgálatában, és ennek érdekében önmaguk vagy e célra létrehozott intézményeik útján az Ehtv. 9. §-ában meghatározott mindazon tevékenységeket is elláthatják, melyeket törvény nem tart fenn kizárólagosan az állam vagy annak intézménye számára. Szintén kiterjed a vallási egyesületekre az a szabály, miszerint a vallási közösség a polgári jogviszonyokban korlátozás nélkül részt vehet, ennek keretében jogosult gazdasági társaságot és civil szervezetet létrehozni, azokban részt venni.⁵⁶

Az Ehtv. 19/A. § (1) bekezdése a vallási egyesületek tekintetében is kiindulópont, amennyiben „A vallási közösség bevételei elsősorban természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiség nélküli szervezetek adományaiból és egyéb hozzájárulásaiból, valamint az ilyen bevételek hasznáiból tevődnek össze”. A jogalkotó külön is említi a vallási tevékenységet végző szervezeteket, mint amely adományok gyűjtésére jogosult.⁵⁷ A (3) bekezdés értelmében „A vallási közösség jogszabályban meghatározottak szerint az államháztartás alrendszeréből, európai uniós forrásokból vagy nemzetközi megállapodás

⁵⁶ A 2011-es jogszabályváltozásokat követően a vizsgált témakörben a kormányzati kommunikáció egyik sarokpontja volt, hogy a törvény erejénél fogva egyesületté átalakuló vallási szervezeteket nem éri valódi anyagi, pénzügyi hátrány, hiszen leszámítva az állami kiegészítést és a perselypénzzel kapcsolatos előnyöket, az egyesületek is hozzáférhetnek a személyi jövedelemadó adózók által felajánlható részéhez. Ez a kijelentés azonban a tények, azaz a szféra szociológiai sajátosságai ismeretének hiányáról árulkodik, amennyiben a 8/2012. (II. 29.) OGY határozat mellékletében szereplő korábbi egyházak majd mindegyike mellett legalább egy alapítvány is működött, illetve működik ma is. E kettős struktúra elemzése meghaladja eme írás kereteit, ám a gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az újonnan létrejött egyesületek és a jogelődjük által létrehozott alapítványok már a 2013-as esztendőben ugyanazért az 1%-ért kellett, hogy „harcba szálljanak”. Lásd bővebben: Rixer Ádám: A hatásvizsgálatok jelentősége és egyes szempontjai a vallási szervezetek szabályozása körében. *Kodifikáció* 2013/1. 97.

⁵⁷ Az adományok gyűjtésének részletező szabályait lásd a civil szervezetek gazdálkodásáról, az adománygyűjtésről és a közhasznúság egyes kérdéseiről szóló 350/2011. (XII. 30.) Korm. rendeletben.

alapján finanszírozott programokból, pályázati úton vagy pályázati rendszeren kívül, egyedi döntés alapján támogatásban részesülhet”.

Néhány alapvető hasonlóság mellett a vizsgált kör tekintetében milyen lényeges különbségeket találunk a bevett egyházak finanszírozására, gazdálkodására vonatkozó szabályokhoz képest?

A bevett egyházakkal való összevetés nyomán a legalapvetőbb különbségek, hogy

- a) a közcélú tevékenységükhöz kapcsolódóan humán közszolgáltatások nyújtása esetén a normatív alapon járó támogatásokra igényt tarthatnak az egyesületi formában működő vallási közösségek is, ám az ún. kiegészítő támogatásokra csak a Kormánnyal kötött külön megállapodás alapján válhatnak jogosulttá;
- b) ingatlanok visszaadására, illetve ingatlanjuttatásra nem tarthatnak/tarthatnak igényt;
- c) vallási szertartásért vagy vallási szolgálatért magánszemély által közvetlenül vagy közvetve a vallási egyesület munkavállalójának juttatott vagyoni érték (pl. perselypénz) nem adómentes bevétel;
- d) költségvetési törvényben nevesített címzett támogatásokban, illetve egyedi döntéssel juttatott támogatásokban a gyakorlatban nem részesülnek;⁵⁸ továbbá
- e) a különféle pénzügyi, illetve adózási természetű kedvezmények és mentességek – a bevett egyházakkal történő összevetésben – egyébként is szűkebb körben kerültek megállapításra a hazai jogszabályokban.

Általánosságban kijelenthető, hogy az egyesületként működő vallási közösségek tekintetében – a legtöbb vonatkozásban – az egyesületekre egyébként is irányadó szabályokat kell alkalmazni. A kevés kivétel között is elsősorban olyan szabályokat találunk, amelyek az ezen egyesületek szakrális tevékenységéből adódó és szükségképpen szabályozandó sajátosságokat ragadják meg: ilyen pl. hogy a vallási egyesület által biztosított, szertartás keretében urnaelhelyezés bizonyos feltételek mellett nem minősül temetkezési szolgáltatásnak, ami – az egyéb egyesületekkel való összevetésben – így adózási szempontból is előnyös.

Az egyesületeket – és e körön belül a vallási célú egyesületeket – megillető egyes, a pénzügyek területén, illetve a gazdálkodás körében jelentkező előírásokat, illetve lehetőségeket nem kívánjuk teljes körűen felsorolni, csupán a leglényegesebbeket említjük:

a) A Civil tv. 17. § (1) bekezdése értelmében a civil szervezet (így az egyesület is) a létesítő okiratában meghatározott cél megvalósítása érdekében vagyonával önállóan gazdálkodik, civil szervezet elsődlegesen gazdasági-vállalkozási tevékenység folytatására nem alapítható. Ugyanitt, a (3) bekezdés értelmében a civil szervezet a létesítő okiratban meghatározott cél szerinti tevékenységet – ideértve a közhasznú tevékenységet is – folytathat és – célja megvalósítása gazdasági feltételeinek biztosítása érdekében – gazdasági-vállalkozási tevékenységet is végezhet, amennyiben ez az alapcél szerinti tevékenységét nem veszélyezteti. A Civil tv. 19. §-a tartalmazza azt a garanciális szabályt, hogy a civil szervezet számviteli nyilvántartásait úgy vezeti, hogy azok alapján az alapcél szerinti (közhasznú)

⁵⁸ Itt jelezzük, hogy vallási tevékenységet végző szervezetek (egyesületek) támogatására a 2015. évi C. törvényben 121 millió forint jelent meg.

tevékenységének és gazdasági-vállalkozási tevékenységének bevételei, költségei, ráfordításai és eredménye (nyeresége, vesztesége) egymástól elkülönítve megállapíthatók legyenek.

b) A közhasznú jogállás

A Civil tv. 32. §-ának (1) bekezdése alapján közhasznú szervezetté minősíthető a Magyarországon egyesületként nyilvántartásba vett közhasznú tevékenységet végző szervezet, amely a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez megfelelő erőforrásokkal rendelkezik, továbbá amelynek megfelelő társadalmi támogatottsága kimutatható. Lényeges, hogy a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez való hozzájárulásról akkor beszélhetünk, ha a megelőző évről szóló közhasznúsági melléklet célcsoportra vonatkozó adatai alapján *a szervezet szolgáltatásai a szervezet testületi tagjain, munkavállalóin, önkéntesein kívül más személyek számára is hozzáférhetőek.*

Lényeges változás, hogy a közhasznúság 2012-től egyfokozatúvá vált; adott szervezet vagy közhasznú jogállású vagy nem az – a korábbi közhasznú és kiemelkedően közhasznú fokozatok megszűntek.

A közhasznú jogállásból eredően nem csupán a támogatások (adományok) címzettje (a közhasznú vallási egyesület) jut pótlólagos pénzügyi forrásokhoz, hanem a támogatás (adomány) nyújtója is jogosulttá válik bizonyos pénzügyi (adózási) természetű előnyökre. A közhasznú szervezet számára juttatott adományok értéke pl. a társasági adót bizonyos mértékben csökkenti.

A közhasznúsággal is összefüggő további részletszabályok találhatóak a civil szervezetek gazdálkodásáról, *az adománygyűjtésről és a közhasznúság egyes kérdéseiről szóló 350/2011. (XII. 30.) Korm. rendeletben is.*

c) *A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló* – már említett – *1996. évi CXXXVI. törvény* a kedvezményezettek között említi – egyebek mellett – az egyesületeket is, azzal a feltétellel, hogy az egyesületet, illetve közhasznú egyesület a bíróság a magánszemély rendelkező nyilatkozata évének első napja előtt legalább két évvel nyilvántartásba vette.

d) A társasági adótörvénynek (Tao. tv.) alanya az egyesületként működő vallási közösség is⁵⁹, azzal, hogy az adókötelezettség csak a vállalkozási tevékenység jövedelme alapján áll fenn, kivéve, ha a Civil tv. megfelelő alkalmazásával bármelyikük elsődlegesen gazdasági-vállalkozási tevékenységet folytatónak minősül, mert a vállalkozási tevékenysége bevétele eléri az összes bevétele meghatározott mértékét. Ekkor a teljes jövedelem alapján, az általános előírások szerint áll fenn az adókötelezettség (Tao. tv. 6. § (4) bekezdés).

Az egyesületek tekintetében számos kedvezményrel találkozunk a Tao. rendszerében, így pl. a közhasznúnak minősülő egyesületek vonatkozásában érdemes kiemelnünk, hogy az adóalap megállapítása körében az adózás előtti eredményt a vállalkozási tevékenysége adózás előtti

⁵⁹ Tao. tv. 2. § (2) bek. g) pont.

nyereségének 20 százalékaival csökkenteni kell.⁶⁰ A közhasznú egyesületnek egyáltalán nem kell a vállalkozási tevékenysége után az adót megfizetnie, ha a vállalkozási tevékenység bevétele nem haladja meg az összes bevételének a 15%-át,⁶¹ egyébként pedig társasági adómentesség illeti meg valamennyi egyesületet, ha vállalkozási tevékenységből származó bevétele nem haladja meg a 10 millió forintot, de legfeljebb az összes bevétel 10 százalékát.⁶²

e) Az 1990. évi C. törvény alapján a helyi iparüzési adó alól mentes az egyesületnek minősülő vallási közösség, amennyiben a megelőző adóévben folytatott vállalkozási tevékenységből származó jövedelme (nyeresége) után sem bel-, sem külföldön nem keletkezett adófizetési kötelezettsége. Építmény- és telekadó esetében a teljes mentesség akkor áll fenn, ha az épületet, telket kizárólag az alapszabályban meghatározott alaptevékenység kifejtésére használja az egyesület.

f) A vallási célú egyesületek a számviteli törvény szerinti egyes egyéb szervezetek beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 224/2000. (XII. 19.) Korm. rendeletben foglaltak alapján teljesítik könyvvezetési és beszámolóképzési kötelezettségüket.

⁶⁰ Tao. tv. 9. § (2) bek. b) pont.

⁶¹ Tao. tv. 9. § (6)-(7) bek.

⁶² Tao. tv. 20. § (1) bek. a) pont.

Felhasznált irodalom:

Csiziné Dr. Schlosser Annamária: Az egyházak jogalanyisága. Doktori értekezés. PPKE JÁK, Budapest, 2011.

Fedor Tibor: Egyház-finanszírozás Magyarországon.
http://www.mtatk.hu/interreg/kotet2/20_fedor.pdf

Köbel Szilvia (szerk.): Az állami és a felekezeti egyházjog alapjai. Magister kötetek. Patrocinium, Budapest, 2016.

Oktatási adatok, 2014/2015. *Statisztikai Tükör* 2015/31. 1-22.

Rixer Ádám: A hatásvizsgálatok jelentősége és egyes szempontjai a vallási szervezetek szabályozása körében. *Kodifikáció* 2013/1., 92-104.

Rixer Ádám: Egyházak és vallási célú egyesületek gazdálkodása. In: Antalóczy Péter (szerk.): Az állami egyházjog alapjai. Patrocinium, Budapest, 2012., 224-252.

Schanda Balázs: Állami egyházjog. Vallásszabadság és vallási közösségek a mai magyar jogban., Pázmány Press, Budapest, 2012.

Schanda Balázs: A vallásszabadság és a lelkiismeret szabadsága. In: Schanda Balázs – Balogh Zsolt (szerk.): *Alkotmányjog – alapjogok.*, PPKE JÁK, Budapest, 2011.

Váradai Balázs: Közoktatás. A költségvetés és az egyházi és önkormányzati közoktatási intézményrendszer aránya., Haza és Haladás Közpolitikai Alapítvány, Budapest, 2013.